

”Je est un autre” -Arthur Rimbaud

Kolmannen kulttuurin kasvatista interkulttuuriseksi asiantuntijaksi

Fenomenografinen tapaustutkimus neljän kolmannen kulttuurin kasvatin
identifikaatiosta ja interkulttuurisesta kasvusta

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Kasvatustiede
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2018
Jamina Nykänen

Ohjaaja: Kirsti Lonka

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttäytymistieteellinen		Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Jamina Nykänen			
Työn nimi - Arbetets titel Kolmannen kulttuurin kasvatista interkulttuuriseksi asiantuntijaksi: Fenomenografinen tapaustutkimus neljän kolmannen kulttuurin kasvatin identifikaatiosta ja interkulttuurisesta kasvusta			
Title Kolmannen kulttuurin kasvatista interkulttuuriseksi asiantuntijaksi			
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Kirsti Lonka		Aika - Datum - Month and year Joulukuu 2018	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 65 s + 2 liites.
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>Kolmannen kulttuurin kasvattien kulttuurinen identiteetti ja sosiaaliset suhteet ovat saaneet osakseen jo jonkin verran tutkimusta. On kuitenkin tärkeää tarkastella kasvatteja myös heidän omasta näkökulmastaan, kuten tämän tutkimuksen pyrkimyksenä on tehdä. Kolmannen kulttuurin kasvattien käsitykset omasta identiteetistään, identifikaatiostaan eli samastumisestaan sekä heidän kokemustensa myötä kasvu interkulttuuriseksi ihmiseksi ansaitsevat oman tutkimuksensa.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten kasvatit identifioituvat paluumuuttaessaan Suomeen ja suomalaiseen kulttuuriin, entä minkälaisia käsityksiä kasvateilla on omista monikulttuurisista taustoistaan ja kansainvälisistä kokemuksistaan, sekä millä tavoin kasvatit kuvailevat kuulumisen ja toiseuden tunteitaan, että miten he kuvailevat omaa interkulttuurista kasvuaan.</p> <p>Kyseessä on fenomenografinen tapaustutkimus, johon osallistui neljä kolmannen kulttuurin kasvatin profiiliin sopivaa nuorta aikuista. Tutkimuksen aineisto kerättiin omaelämäkerrallisen kirjoitelman ja teemahaastattelun avulla. Analyysikeinoina käytettiin laadullista sisällönanalyysia sekä fenomenografialle tyypillistä analyysia luoden aineistosta nousseiden käsitysten perusteella kuvauskategorioita.</p> <p>Kolmannen kulttuurin kasvatit kokevat identifikaatioprosessin monimutkaiseksi ja moniulotteiseksi. Identiteetti ja identifikaatio kävelevät käsi kädessä kuulumisen ja toiseuden tunteiden kanssa. Tässä tutkimuksessa kulttuurinen ja sosiaalinen identiteetti kietoutuivat vahvasti toisiinsa kasvattien kertomuksissa. Tutkimukseen osallistuneet kasvatit eivät kokeneet olevansa tarkasti sidottuja yhteen identiteettiin, yhteisöön tai ryhmään, vaan heillä oli moninaisia kuulumisen ja toiseuden tunteita. Tutkimuksessa kuvataan sitä, miten tällaiset moninaiset tuntemukset heijastavat myös sitä, kuinka identiteetti ja identifikaatio ovat vahvasti sidoksissa ympärillä olevaan kontekstiin.</p> <p>Tutkittavat pohtivat omaa interkulttuurisuuttaan muun muassa asenteiden, kulttuuristen tietojensa ja sosiaalisten taitojensa näkökulmasta. Tutkittavat ovat oppineet kulttuurien kohtaamisista. Kokemustensa perusteella heille on kertynyt tietoisuutta ja taitoa ymmärtää ja kunnioittaa erilaisista lähtökohdista tulevia ihmisiä. Oman monikulttuurisen taustansa myötä he ovat joutuneet myös itse tarkastelemaan omaa asennettaan sekä kehittämään interkulttuurista kompetenssiaan.</p>			
Avainsanat - Nyckelord kolmannen kulttuurin kasvatti, identiteetti, identifikaatio, kuulumisen tunne, toiseus, interkulttuurinen kompetenssi			
Keywords adult Third culture kid, identity, identification, sense of belonging, otherness, intercultural competence			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto, käyttäytymistieteet / Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Behavioural Sciences		Laitos - Institution - Department Teacher Education	
Tekijä - Författare - Author Jamina Nykänen			
Työn nimi - Arbetets titel From a Third Culture Kid to an Intercultural Expert: A phenomenographic case study about adult TCKs' identification and intercultural growth			
Title From a Third Culture Kid to an Intercultural Expert			
Oppiaine - Läroämne - Subject Education			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Kirsti Lonka		Aika - Datum - Month and year December 2018	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 65 pp. + 2 appendices
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>The cultural identity and social relationships of a Third Culture Kid (TCK) has been researched in the recent decade. However, it is relevant to study more about the extraordinary experience of TCKs from their own point of view, which is the aim of this study. TCKs' perceptions of their identity, identification and their becoming interculturally competent through their experiences deserve its own study.</p> <p>The aim of this study is to view how TCKs identify themselves when they return back home to Finland and to the Finnish culture after spending many years abroad or being brought up in a multicultural family in Finland. In addition, it is important to view how they perceive their multicultural background and their international experiences and how they describe their sense of belonging and otherness as well as their intercultural growth.</p> <p>Phenomenography was used as the research strategy in this case study of four adult TCKs. The adult TCKs were interviewed and asked to write an autobiography discussing their feelings and experiences as a multicultural person with an international life experience. The data was first analysed with qualitative content analysis and then with phenomenographic analysis to create descriptive categories common to phenomenography.</p> <p>The adult TCKs have experienced difficulties with identification as it is complex and multidimensional. Identity and identification are involved with the senses of belonging and otherness. In this study cultural and social identity are tangled together in the narratives of the adult TCKs. The participants haven't felt being attached to just one identity, a community or a group. Instead they described various senses of belonging and otherness. This study shows how these various feelings reflect how identity and identification are strongly attached to the context.</p> <p>The participants discuss their intercultural competence through their attitudes, cultural knowledge and social skills. The adult TCKs consider that they have learned from their cultural encounters. Through their experiences they have collected knowledge and skills to understand and respect people from different origins. Their own multicultural backgrounds have led them to examine their thoughts and attitudes and thus to develop their intercultural competence.</p>			
Avainsanat - Nyckelord kolmannen kulttuurin kasvatti, identiteetti, identifikaatio, kuulumisen tunne, toiseus, interkulttuurinen kompetenssi			
Keywords adult third culture kid, identity, identification, sense of belonging, otherness, intercultural competence			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library/Behavioural Sciences/Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO.....	6
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	7
2.1	Ihmisen oppimisen ja identiteetin kehitys sosiokulttuurisesta näkökulmasta ..	7
2.2	Tutkimuksen käsitteellistäminen	8
2.2.1	Kolmannen kulttuurin kasvatti	8
2.2.2	Sosiaalinen identiteetti, identifikaatio eli samastuminen	14
2.2.3	Kuulumisen ja toiseuden tunteet.....	17
2.2.4	Interkulttuurinen kompetenssi	18
2.2.5	Interkulttuurinen kasvu.....	21
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	24
4	TUTKIMUKSEN METODISET VALINNAT	27
4.1	Fenomenografinen tapaustutkimus.....	27
4.1.1	Fenomenografia.....	27
4.1.2	Tapaustutkimus.....	28
4.2	Aineistonkeruumenetelmät	28
4.3	Aineisto.....	30
4.4	Aineiston analyysi	31
5	VARIAATIOT KOLMANNEN KULTTUURIN KASVATIN KÄSITYKSISSÄ	37
5.1	Miten kolmannen kulttuurin kasvatit identifioituvat Suomessa ja miten he kokevat samastuvansa suomalaiseen kulttuuriin?	37
5.2	Minkälaisia ovat kolmannen kulttuurin kasvattien käsitykset erityisistä monikulttuurisista taustoistaan?	39
5.3	Millä tavoin kasvatit kuvailevat kuulumisen tunteitaan?	40
5.4	Millä tavoin kasvatit kuvailevat toiseuden tunteitaan?	42
6	KOHTI INTERKULTTUURISUUTTA	46
6.1	Kolmannen kulttuurin kasvattien asenteet erilaisia ihmisiä ja kulttuureja kohtaan 46	
6.2	Kolmannen kulttuurin kasvattien tietoisuus omasta kotikulttuuristaan ja vieraista kulttuureista	46
6.3	Kolmannen kulttuurin kasvattien taidot vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa	48
6.4	Kolmannen kulttuurin kasvattien kokemusten vaikutus omaan toimintaan...	49
7	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	50

7.1	Kolmannen kulttuurin kasvatin identifikaatio ja interkulttuurinen kasvu	50
7.2	Pohdintaa tutkimuksesta	56
8	LUOTETTAVUUS JA RAPORTOINTI	58
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	60
10	LÄHTEET	62
11	LIITTEET	66
	LIITE 1 Teemahaastattelu	66
	LIITE 2 Omaelämäkerrallinen kirjoitelma	67

KUVIOT

Kuvio 1. Kolmannen kulttuurin muodostuminen	10
Kuvio 2. Identifikaation tavat	16
Kuvio 3. Interkulttuurisen kompetenssin ulottuvuudet	20
Kuvio 4. Miltton Bennettin interkulttuurisen sensitiivisyyden kehityksen malli	22
Kuvio 5. Esimerkki ensimmäisen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista	33
Kuvio 6. Esimerkki kolmannen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista	34
Kuvio 7. Esimerkki toisen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista	34
Kuvio 8. Esimerkki neljännen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista	35
Kuvio 9. Esimerkki viidennen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista	36
Kuvio 10. Identifikaatio	37
Kuvio 11. Monikulttuurinen tausta ja kansainväliset kokemukset	39
Kuvio 12. Kuulumisen tunne	41
Kuvio 13. Toiseuden tunne	43
Kuvio 14. Kolmannen kulttuurin kasvattien asenne	46
Kuvio 15. Kolmannen kulttuurin kasvattien tietoisuus	47
Kuvio 16. Kolmannen kulttuurin kasvattien taidot	48
Kuvio 17. Kolmannen kulttuurin kasvattien toiminta	49
Kuvio 18. Identiteetin, identifikaation ja kuulumisen tunteen kiertokulku	51
Kuvio 19. Kuulumisen ja toiseuden tunteiden jako sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin ja ristiriitoihin	54

1 JOHDANTO

Maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat jo verrattain yleisiä tutkimusaiheita ihmistieteissä. Suomessa monikulttuurisuutta on tutkittu paljon maahan muuttavien ulkomaalaissyntyisten näkökulmasta, kun taas paluumuuttavista syntyperäisistä suomalaisista tehdyt tutkimukset ovat harvassa, lasten ja nuorten näkökulmasta puhumattakaan. Suomessa kolmannen kulttuurin kasvatti on terminä vielä melko tuntematon ja aihe on suomalaisille ja suomalaiselle tieteelle vielä melko tuore aluevaltaus. 2000-luvun jälkeen aiheesta on kuitenkin tehty jonkin verran tutkimusta, erityisesti kasvatustieteen alalla. Näkökulmat vaihtelevat, mutta yleisin lähestymistapa tuntuu olevan kulttuurisen identiteetin kautta tarkastelu.

Kolmannen kulttuurin kasvatit tutkimusaiheena liittyy vahvasti kasvatustieteen lisäksi myös sosiologiaan ja psykologiaan monimutkaisten sosiaalisten verkostojen ja psykologisten prosessien myötä. Tulevana kasvatustieteilijänä koen tärkeäksi ymmärtää kolmannen kulttuurin kasvattien erityistä asemaa yhä monikulttuurisesti tietoisemmaksi muuttuvassa maailmassamme.

Kandidaatin tutkielmassani tutkimuksen kohteena oli kolmannen kulttuurin kasvattien sopeutuminen vertaisryhmään identifikaation ja sosiaalisen kompetenssin näkökulmasta. Pro gradussani jatkan edelleen kolmannen kulttuurin kasvattien parissa, joskin tutkimukseni keskiössä on heidän kuulumisen ja toiseuden tunteensa ja erityisesti se, miten tutkittavat kolmannen kulttuurin kasvatit itse käsittävät näihin johtavan identifikaatioprosessinsa. Olennaista on myös analysoida samalla heidän suhdettaan muihin ihmisiin, moni- tai monokulttuurisiin, interkulttuurisen kompetenssin ja kasvun näkökulmasta. Identiteetit vaihtelevat erilaisissa konteksteissa ja tässä aineistoissa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan heille tavallisimmissa sosiaalisissa tilanteissa.

Tutkimuksen lähestymistapa on fenomenografinen, eli tarkoitukseni on kuvata kolmannen kulttuurin kasvattien käsityksiä identifikaatioprosessistaan kuulumisen ja toiseuden tunteiden avulla. Tutkittavien kolmannen kulttuurin kasvattien käsitykset vaihtelevat heidän kokemustaustansa mukaan ja heillä on erilaisia ajatusmalleja ja tulkintoja, joiden pohjalta he selittävät omaa identiteettiään ja kuulumisen tunnettaan sekä interkulttuurista osaamistaan.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Ihmisen oppimisen ja identiteetin kehitys sosiokulttuurisesta näkökulmasta

Ihminen on elävistä olennoista ainoita, joilla on käytössään mekanismi, jolla tuottaa merkityksellistä kommunikaatiota lajitoveriensä välillä joustavasti ja kehityskelpoisesti, inhimillinen kieli. Kielen avulla ihmiset voivat ilmaista ympärillä tapahtuvia asioita, käsitteellistää ja ymmärtää sekä vertailla niitä, että oppia niistä. Kielen myötä ihmisillä on keino jakaa näitä kokemuksia eteenpäin toisillensa. Ihmisen oppiminen ei ole vain vaiston varassa tapahtuvaa eikä fyysiseen ympäristöön rajoittuvaa. Kielen avulla voimme kysyä, lainata ja vaihtaa tietoja toisten ihmisten kanssa. Kielen myötä ihmiset kykenevät neuvomaan toisiaan erilaisissa toiminnoissa ja sitten analysoimaan toimintoja ja keskustelun myötä kehittää toimintojaan uuteen muotoon. (Säljö, 2004, 32-33.)

Kuuluessaan yhteiskuntaan, joka pitää sisällään erilaisia sosiaalisia yhteisöjä, ihmisen elämään kuuluu monimutkaisia toimintoja, jotka vaativat monen tasoisia oppimisprosesseja. Ihmisen toiminta on siten sosiokulttuurisesti tuotettua. Käsitykset maailmasta ja todellisuudesta ovat syntyneet sosiaalisten ja kulttuuristen kokemusten myötä. Ihminen myös itse aktiivisesti muokkaa ympäristöään eikä vain sopeudu passiivisesti ympärillä olevaan. (Säljö, 2004, 33).

Vygotskyn sosiokulttuurisen oppimisenteorian mukaisesti ihminen kehittyy kahdella eri tasolla. Ensimmäisellä tasolla kehittyminen on ”biologista kypsymistä”, kuten Säljö sen muotoilee. Toisella tasolla ”kehityksen luonne muuttuu biologisten tekijöiden määräämästä sosiokulttuurisesti tapahtuvaksi.” (Säljö, 2004, 34.)

Kulttuuristen käytösmallien omaksuminen käynnistää ihmisessä psykologisen oppimisprosessin annettujen merkitysten, esimerkiksi kielen, pohjalta. Sosiaalisesti ja historiallisesti sisäistetyt merkityksenannot muovaavat ihmisen sisäistä ajatuksenkulkua ja ulkoista toimintaa (Vygotsky, 1978, 56-57.)

Ihmistä ympäröivä kulttuuri ja käsitykset muodostavat konkreettiset ehdot ja edellytykset, jossa sosiaalistuminen tapahtuu. Kulttuurien odotukset ja normit myös vaikuttavat ihmisen kehitykseen. Kieli ja kommunikaatio ovat tärkeitä välineitä ihmisen ja ympäristön tiedonvälitykselle. Vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ihminen oppii toimimaan tavoin, jotka ovat hyväksyttäviä sen hetkessä ympäristössä. (Säljö, 2004, 65). Myös Bruner

(2009) esittää kaikenlaisen oppimisen olevan pohjimmiltaan sosiaalista. Oppiminen tapahtuu aina sosiaalisesti ja kulttuurisesti latautuneessa ympäristössä niiden kulttuuristen resurssien pohjalta, joita kyseinen ympäristö ihmiselle tarjoaa. (Bruner, 2009, 161).

Yksi tämän päivän sosiaalisen oppimisen teoreetikoista, Etienne Wenger, tuo esille *käytäntöyhteisön* käsitteen, joka havainnollistaa kaikkia mahdollisia erilaisia oppimisen ympäristöjä. Wenger (2009) esittää oppimisen tapahtuvan sosiaalisen osallistuvuuden myötä. Tässä osallisuudella ei tarkoiteta pelkästään osallistumista erilaisiin aktiviteetteihin tai sosiaalisiin tapahtumiin, vaan ennemmin puhutaan käytäntöyhteisöjen melko pysyvistä ja näkymättömistä rooleista, normeista ja arvoista, jotka heijastuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Käytäntöyhteisöllä tarkoitetaan ryhmää tai instituutiota, jonka toimintakulttuuriin ihminen osallistuu ja jonka kautta ihminen määrittelee identiteettiään. Esimerkiksi kuuluminen perheeseen, uskontokuntaan, kouluun tai työyhteisöön määrittää ihmistä tekemisen ja kulttuurien näkökulmasta, mutta myös kuulumisen kautta. Tämänkaltaisen osallisuus muokkaa sitä mitä me teemme, mutta myös keitä me olemme ja sitä, miten me tulkitsemme tekemisemme. (Wenger, 2009, 211).

Maailman ollessa suuri, erilaisten elinympäristöjen ja käytäntöyhteisöjen kirjo on laaja. Erilaisia kulttuureja on valtavasti ja niiden uskonnot, maailmankuvat, tavat ja fyysinen ympäristö eroavat toisistaan merkittävästi. Sosiokulttuurisen oppimisen teorian mukaan ihmisen kehitys on jatkuvaa, sillä kielelliset, psykologiset kuin fyysisetkin ympäristötkin muuttuvat ja kehittyvät. Ihmisen kulttuurinen ja älyllinen kehitys on rajatonta (Säljö, 2004, 70). Globalisaation myötä myös fyysiset rajat ovat kadonneet kehityksen tieltä.

2.2 Tutkimuksen käsitteellistäminen

Tämän tutkimuksen käsitteellinen paikannus tukeutuu jo olemassa olevaan kirjallisuuteen, joka käsittelee sopeutumista, kulttuurista identiteettiä, identifikaatiota, kolmannen kulttuurin kasvatteja, monikulttuurisuutta ja interkulttuurista oppimista.

2.2.1 Kolmannen kulttuurin kasvatti

Maahanmuutto ja maastamuutto eivät ole uusia asioita suomalaisille. Jo ennen Suomen itsenäistymistä tapahtui jonkin verran muuttoliikettä, pääsääntöisesti Suomesta ulkomaille. Suomalaiset muuttivat muun muassa Amerikkaan, Australiaan ja Eurooppaan. Jotkut heistä tulivat takaisin Suomeen, jotkut jäivät asumaan ulkomaille lopullisesti. 2000-luvun alussa eduskuntavaaleissa äänioikeutettuja täysi-ikäisiä Suomen kansalaisia asui ulkomaille reilut

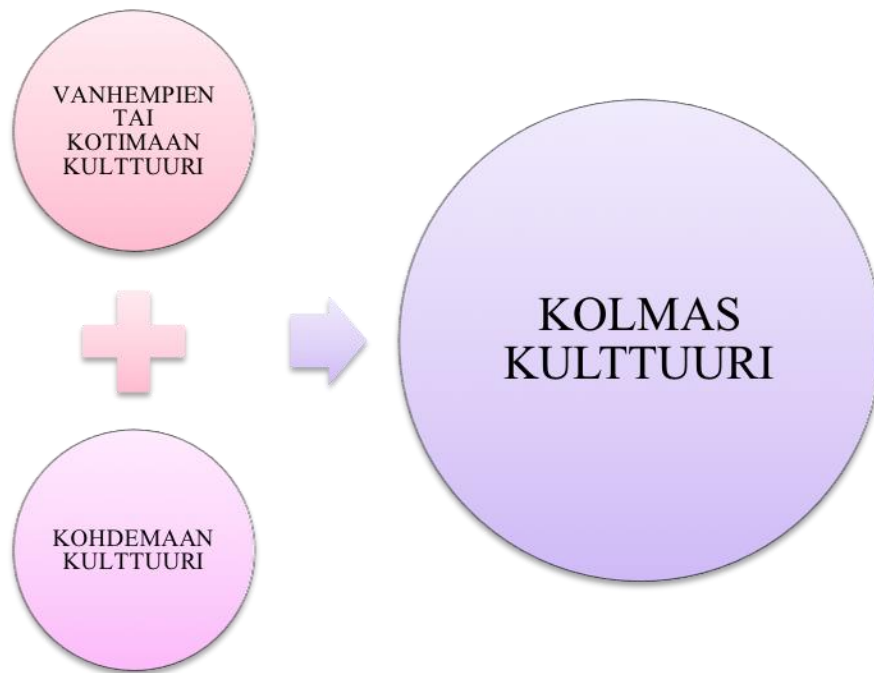
200 000. Tämä ei kuitenkaan anna oikeaa kuvaa kokonaismäärästä ulkomaille asuvista, sillä luvusta puuttuvat kokonaan alle 18-vuotiaat ja se osa ulkomaille muuttaneista, jotka ovat luopuneet Suomen kansalaisuudesta. (Rapo, 2011.)

Euroopan unionin laajentumisen myötä liikkuvuus on lisääntynyt. Suomeen muuttaneet ulkomaalaiset maahanmuuttajat ovat kuitenkin vielä melko tuore ilmiö, kun taas palaavat suomalaiset ovat olleet jo pitkään suurimpia maahanmuuttajaryhmiä Suomessa (Rapo, 2011). Suomesta on viimeisen kymmenen vuoden aikana vuosittain muuttanut yli 10 000 ihmistä pelkästään EU-maihin. Tarkastellussa tilastossa ei ollut mainintaa siitä, miten moni heistä on syntyperältään suomalainen (Tilastokeskus, 2013). Voidaan kuitenkin olettaa, että suomalaisten muutto ulkomaille on nykypäivänä hyvin yleistä.

Kuten edellä mainittiin, osa suomalaisista palaa takaisin, näin ollen heitä kutsutaan paluumuuttajiksi. Heitä oli vuosien 2000–2009 välisenä aikana noin 73 000 (Rapo, 2011). Yksittäin viime vuonna lähes 8 000 Suomen kansalaista palasi takaisin kotimaahansa (SVT, 2017).

Nykyään on helpompaa muuttaa ulkomaille muustakin syystä kuin jo aiemmin yleisten ulkomaankomennuksen tai lähetystyön vuoksi. Tavalliset perheetkin saattavat muuttaa ulkomaille mielenkiinnosta uusiin oloihin ja mahdollisuuden ilmaantuessa, esimerkiksi koulutuksen tai parisuhteen takia. Useimmiten lapset seuraavat vanhempien mukana uuteen asuinmaahan. Lasten sopeutuminen uuteen maahan ja kulttuuriin tapahtuu hieman eri tavoin kuin heidän vanhempiansa sopeutuminen samassa tilanteessa (Tikka, 2004). Osa perheiden mukana muuttaneista lapsista ovat sellaisia, jotka asuvat yhdessä maassa useita vuosia tai sellaisia, jotka ovat asuneet useammassa maassa kehitysvuosiensa (6-18 v.) aikana. Näitä monikulttuurisia lapsia yhdistää sama tekijä, nimittäin *kolmas kulttuuri*.

Kuvio 1. Kolmannen kulttuurin muodostuminen

Tässä tutkimuksessa termi *kulttuuri* tulee käsittää ennemminkin henkisenä ilmiönä tai identiteetin rakennuspalikkana kuin sivilisaationa tai jonakin aineellisena, kuten puhekielessä sanan ymmärtäisimme. Kolmas kulttuuri syntyy, kun lapsi tai nuori muodostaa ensimmäisestä eli vanhempiensa tai kotimaansa kulttuurista sekä kohdemaan kulttuurista eli toisesta kulttuurista oman kolmannen kulttuurinsa, kuten kuviossa 1 esitetään. Kolmansia kulttuureita voi olla monia, riippuen muiden maiden lukumäärästä kotimaan lisäksi. Lapsi tai nuori luo suhteita muihin kulttuureihin, kuitenkin tuntematta omakseen yhtäkään niistä täysin. 1950-luvulla sosiologi Ruth Useemin aloitteesta näitä monikulttuurisia lapsia ja nuoria alettiin kutsua kolmannen kulttuurin lapsiksi (*Third Culture Kid, TCK*). (Pollock & Van Reken, 2001, 20). Suomessa Ann-Christine Marttinen (1992) on käyttänyt termiä matkalaukkulapsi, johon sisällytetään niin ikään pakolaiskasvatit. Tässä tutkimuksessa käytetään termiä kolmannen kulttuurin kasvatti, kuten Tikka (2004), jolloin termi käsittää myös kolmannessa kulttuurissa varttuneet nuoret ja aikuiset.

Kolmannen kulttuurin kasvateilla on muutamia yhteisiä ominaispiirteitä (Pollock & Van Reken, 2001, 22):

1. Heidät on kasvatettu aidosti monikulttuurisessa maailmassa. Näihin kuuluvat myös monesti maasta maahan muuttaneiden lasten lisäksi monikulttuurisessa avioliitossa syntyneet lapset.

2. Heidät on kasvatettu usein vaihtuvassa ja liikkuvassa maailmassa, tarkoittaen usein tapahtuvaa paikan vaihdosta.

Kolmannen kulttuurin kasvatit saattavat jakaa myös joitain seuraavia ominaisuuksia:

1. Vaikka kolmannen kulttuurin kasvatti jakaisi joko kotimaan tai kohdemaan asukkaiden kanssa samankaltaiset ulkoiset piirteet (ihon, silmien tai hiusten väri), hän voi poiketa arvoiltaan ja ajattelutavoiltaan suuresti vertaisistaan.
2. Toisin kuin perinteiset maahanmuuttajat, kolmannen kulttuurin kasvatit usein ajattelevat joskus muuttavansa pois silloisesta maastaan tai palaavansa pysyvästi kotimaahansa jonakin päivänä.
3. Kolmannen kulttuurin kasvatit elävät usein etuoikeutettua elämää, koska ovat muun muassa diplomaattien tai liikeihmisten lapsia. Tällöin he saattavat elää esimerkiksi ”valmiiksi katettua ja kustannettua” elämää kokkien ja autonkuljettajien kera.
4. Usein kolmannen kulttuurin kasvatit joutuvat vanhempiansa työn tai aseman puolesta myös edustamaan perhettään, kotimaataan tai joskus jopa vanhempiansa työpaikkaa.

Yhteisistä ominaisuuksistaan huolimatta kolmannen kulttuurin kasvatit ovat yksilöitä, jotka hahmottavat monikulttuuriset kokemuksensa eri tavoin. Tuntemukseen kolmannen kulttuurin kasvattina vaikuttavat persoonan lisäksi myös vanhempien asenteet ja käyttäytyminen ja ulkomailla asuttu aika. Ehkä eniten vaikuttavana tekijänä on se, että kasvatin kokemukset ulkomailla tapahtuvat hänen kehitysvuosiensa aikana. (Pollock & Van Reken, 2001, 28; Tikka 2004, 16.)

Kuten Pollock ja Van Reken (2001, 28) toteavat, on mahdollista kokea kolmannen kulttuurin kasvatin kokemus lähtemättä kotimaasta tai vanhempien kulttuurista. Kolmannen kulttuurin kasvattien ryhmään lasketaan mukaan lapset, joiden kotona vallitsee erilainen kulttuuri kuin asuinmaan kulttuuri. Näihin eivät kuitenkaan kuulu esimerkiksi pakolaisperheiden lapset (ks. edellä mainitut ominaispiirteet). Esimerkkeinä tämän kaltaisesta kolmannen kulttuurin kasvatista ovat niin kutsutut armeijalapset. Erityisesti Yhdysvalloissa armeijaan kuuluvilla on tukikohdissaan omanlaisensa vahva hierarkkinen kulttuuri, joka poikkeaa valtaväestön kulttuurista melkoisesti. Kolmannen kulttuurin kasvatteja ovat myös monikulttuurisessa avioliitossa syntyneet lapset, joiden toisen vanhemman kulttuuri eroaa suuresti lapsen (ja

toisen vanhemman) kotimaan kulttuurista. Nämä lapset luovat kotikulttuuristaan ja kodin ulkopuolisesta kulttuurista oman kolmannen kulttuurinsa. (Pollock & Van Reken, 2001, 28.)

Kolmannen kulttuurin kasvatti usein ajattelee kotina paikan sijaan ihmisiä (Tikka, 2004, 16). Tähän sopii sanonta ”kolmannen kulttuurin kasvatin koti on siellä, missä hänen sydämensä on”, mikä tarkoittaa yleensä kasvatin rakkaimpia ihmisiä, kuten perhettä. Pollock (2001) arvelee tästä johtuvan, että kolmannen kulttuurin kasvatit usein ajattelevat olevansa juurettomia ja levottomia paikoillaan ollessaan. Oman perheyhteyden lisäksi useimmat kolmannen kulttuurin kasvatit tuntevat yhteenkuuluvuutta toisten kolmannen kulttuurien kasvattien kanssa. Heitä eivät yhdistä välttämättä samojen maiden kulttuureista luodut kolmannet kulttuurit vaan ylipäänsä kokemukset kolmannen kulttuurin luomisesta. Ilman sanojakin he ymmärtävät toistensa kokemuksia vieraassa kulttuurissa asumisesta. (Pollock & Van Reken 2001, 34.)

Saman perheen kolmannen kulttuurin kasvatit voivat kuitenkin erota toisistaan melkoisesti. Yksi kasvatti saattaa pitää itseään kotimaansa kansalaisena ja sen edustajana, toinen kasvatti on juurtunut nykyiseen asuinmaahansa ja kolmas kasvatti ajattelee itseään globaalin yhteisön jäsenenä ja osaa sopeutua uusiin maihin ja kulttuureihin nopeasti. (Tikka, 2004, 18.)

Kansallisuusidentiteetiltään kolmannen kulttuurin kasvatit yleensä ajattelevat olevansa kotimaansa kansallisia, varsinkin asuessaan ulkomailla ja erityisesti näyttäessään ulkoisesti erilaiselta kuin paikalliset. He myös puhuvat usein äidinkielenään kotimaansa kieltä, joka vahvistaa tätä identiteettiä.

Muuttaessaan takaisin kotimaahansa kolmannen kulttuurin kasvatit kuitenkin tuntevat itsensä usein ulkopuolisiksi, ulkomaalaisiksi, koska he ovat saattaneet tottua erilaisiin kulttuurisiin tapoihin ja käytäntöihin asuessaan vieraassa maassa. Kotimaa ei välttämättä merkitse tälle kasvatille *kotimaata*, saati *kotia*, kuten hänen vanhemmilleen. Kolmannen kulttuurin kasvatilla voi olla todella korkeita odotuksia kotiinpaluusta ja samalla hän saattaa tuntea suurta pettymystä tutun ja turvalliseksi tulleen kohdemaan jättämisestä, jolloin sopeutuminen kotimaahan saattaa vaikeutua entisestään. (Pollock, 1998). Tätä ilmiötä kutsutaan paluushokiksi. Se on usein odottamaton, sillä kolmannen kulttuurin kasvatti ei osaa mieltää sekä hänen itsensä että kotimaan muuttuneen hänen poissa ollessaan (Tikka, 2004, 81–82).

Kotiinpaluu, kuten uuteen asuinmaahankaan sopeutuminen, ei ole kolmannen kulttuurin kasvatille samanlainen prosessi kuin hänen vanhemmilleen tai muille ulkomaille aikuisena

muuttaneille ja siellä asuneille. Vanhemmat ja muut aikuiset jättävät taakseen niin sanotun entisen minänsä, entisen työpaikkansa ja entisen talonsa, jotka ovat auttaneet heitä senhetkisen identiteetin muovaamisessa. Kolmannen kulttuurin kasvatti ei ole koskaan oleva *entinen kolmannen kulttuurin kasvatti*, vaan se on aina osa hänen identiteettiään määrittäen hänen minuuttaan. (Tikka, 2004, 81–82.)

Varsinkin lapselle tai nuorelle, joka ei ulkoisesti eroa kotimaan valtaväestöstä, paluu voi olla hankala myös muiden näkökulmasta. Esimerkiksi vanhemmat saattavat olettaa, että kasvatti sopeutuu takaisin kotimaahan samalla tavalla kuin he itse ja jättävät ottamatta huomioon sen, että kasvatti joutuu opettelemaan kaiken uutena sen sijaan, että hän tuntisi tulevansa kotiin. (Tikka, 2004, 81–82.)

2.2.2 Sosiaalinen identiteetti, identifikaatio eli samastuminen

Kolmannen kulttuurin kasvatit ovat nähneet maailmaa ja asuneet erilaisissa kulttuureissa. Kokemuksiensa pohjalta heille on muovautunut yksilöllinen identiteetti, persoona ja arvomaailma. Palattuaan takaisin kotimaahansa he usein saattavat erota arvomaailmaltaan monokulttuurisista ihmisistä. Talib, Löfström ja Meri huomauttavat, että jatkuva muuttaminen voi hämmentää kasvatin tietoisuutta itsestään (Talib, Löfström, Meri, 2004, 35; ks. myös Lamberg, 2008, 11).

Talib ym. (2004) mukaan identiteetti voidaan jakaa henkilökohtaiseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen identiteettiin. Sosiaalinen identiteetti kertoo ihmiselle esimerkiksi hänen asemastaan yhteiskunnassa ja erilaisissa yhteisöissä. Sosiaalinen luokittelu ja jäsenyys muovaavat tapoja, jolla ihminen tarkastelee itseään suhteessa muihin ihmisiin. Ryhmään tai yhteisöön kuuluminen on positiivisen sosiaalisen identiteetin kehittymisen kannalta tärkeää. Kulttuurinen identiteetti kertoo ihmisille sen, minkä kulttuuriryhmän historia, kielet ja perinteet ovat hänelle ominaisia. Kulttuurinen identiteetin lisäksi on etnisen identiteetin käsite, joka kertoo samastumisesta tiettyyn etniseen ryhmään, biologisesta näkökulmasta. (Talib ym. 2004, 37-39).

Muuttaessaan uuteen paikkaan kolmannen kulttuurin kasvattien pitää sopeutuakseen käydä läpi prosessi, jota kutsutaan identifikaatioksi. Kolmannen kulttuurin kasvatit saattavat ulkoisesti olla samankaltaisia valtaväestön kanssa, mutta se ei aina kuitenkaan riitä identifikaation eli samastumisen onnistumiseksi. Prosessina samastuminen on sosiologinen, mutta sillä on myös psykologisia ulottuvuuksia. Kolmannen kulttuurin kasvatin luonne, minäkuva ja sosiaalinen identiteetti ovat yhteydessä siihen, miten hän sopeutuu uuteen asuinpaikkaansa ja samastuu uusiin tuttavuuksiin, oli kyseessä uusi kohdema tai kotimaa. Samastuminen perustuu huomioon yhteisestä alkuperästä tai yhteisistä ominaisuuksista toisten ihmisten kanssa ja sen pohjalta muodostuu yhteenkuuluvuuden tunne (Hall 1999, Tervonen, 2004 mukaan). On hyvin yksilöllistä, miten samastuminen onnistuu ja yhteenkuuluvuuden tunne kehittyy kunkin kohdalla. Joskus myös kohdemaan väestön asenteet ja järjestelmät voivat vaikuttaa mahdollistaen tai estäen sopeutumisen ja identifioitumisen uudessa paikassa (Talib ym. 2004; ks. myös Lamberg, 2008, 11).

Usein kuitenkin jo jonkin aikaa uudessa asuinmaassa asuttuaan kolmannen kulttuurin kasvatti sopeutuu uuteen elämäänsä ja alkaa pitää uutta paikkaa kotinansa, koska hän on

tottunut elämän ja ympäristön muutoksiin (Pollock, 1999). Silloin myös samastuminen uusien tuttavuuksien kanssa saattaa helpottaa ja nopeuttaa.

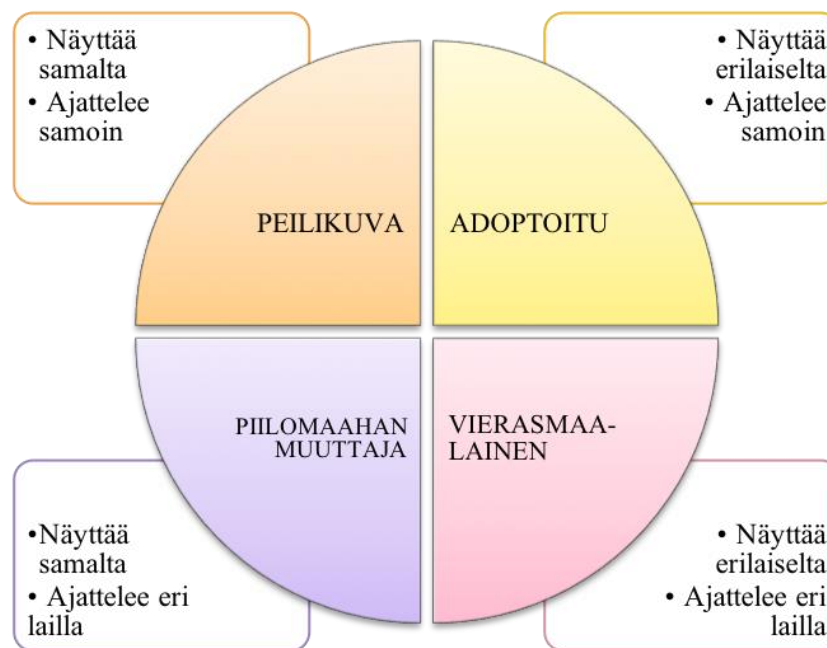
John Berry loi 1980-luvulla akkulturaation teorian ja sen pohjalta nelikenttäisen mallin, jossa akkulturaatiota eli sopeutumista vieraaseen kulttuuriin tarkkaillaan kahden eri ulottuvuuden näkökulmasta. Berryn nelikentän osat on nimetty sen mukaan, millä tavalla yksilö sopeutuu ympärillä olevaan kulttuuriin oman kulttuurinsa kustannuksella. Tavat ovat nimeltään *marginalisaatio* eli vieraantuminen, *separaatio* eli eristäytyminen, *assimilaatio* eli sulautuminen ja *integraatio* eli yhdentyminen.

Vieraantunut yksilö ei halua yhdistää itseään kotimaan kulttuuriin eikä kohdekulttuuriin. Eristäytynyt yksilö haluaa säilyttää kotimaansa kulttuurin omanaan, mutta ei ole kiinnostunut sopeutumaan uuteen kulttuuriin. Uuteen kulttuuriin sulautunut yksilö väheksyy tai välttelee omaa kulttuuriaan ylikorostamalla kohdemaan kulttuuria. Yksilö, joka on yhdentynyt uuden kulttuurin kanssa, pyrkii myös säilyttämään oman kulttuurinsa ja yhdistelemään molempia toisiinsa. (Berry, 1980; Berry 2005, 697-712; ks. myös Lyttle, Barker & Cornwell, 2011, 686-694).

Pollock ja Van Reken (1999) loivat Berryn akkulturaatiomallia mukaillen nelikentän, joka kuvaa tarkemmin kolmannen kulttuurin kasvatin identifikaation tapoja, jotka Tikka on kääntänyt suomen kielelle (kuvio 2). (Tikka 2004, 20–23, Pollock & Van Reken 1999, mukaan).

Kuviossa 2 esitetyistä neljästä identifikaatiotavasta peilikuvaidentiteetin on helpoin sopeutua uuteen kulttuuriin ja uusien ihmisten joukkoon (Tikka 2004, 20–23, Pollock & Van Reken 1999, mukaan). Esimerkkinä on suomalaiskasvatti muissa pohjoismaissa asuessaan, jolloin hänen kotimaansa kulttuuri ei ole ristiriidassa kohdemaan kulttuurista. Paikalliset ihmiset saattavat jopa ajatella tätä kasvattia maan syntyperäisenä kansalaisena, koska hän on myös ulkonäöllisesti samankaltainen.

Kuvio 2. Identifikaation tavat.

Kolmannen kulttuurin kasvatti, joka sopeutuu ajatusten ja arvojensa perusteella ympäröivään ympäristöön ja kulttuuriin, mutta silti eroaa ulkonäöltään muista, omaksuu niin kutsutun adoptoidun identiteetin (Tikka 2004, 20–23, Pollock & Van Reken 1999, mukaan). Esimerkiksi kasvatit, joiden vanhemmat ovat monikulttuurisessa avioliitossa, jossa toinen vanhempi edustaa erityisesti ulkonäöltään erilaista kulttuuria ja syntyperää, ovat usein kuitenkin samanlaisia ajatuksiltaan ja käytökseltään valtaväestön kanssa, vaikka he ulkonäöltään poikkeaisivat muista huomattavasti. Tällöin he usein sopeutuvat melko helposti, mutta saattavat kokea esimerkiksi rasismia muiden pitäessä heitä ulkonäkönsä perusteella ulkomaalaisina. (Pollock & Van Reken, 2001, 53.)

Piilomaahanmuuttajina voidaan pitää niitä kolmannen kulttuurin kasvatteja, jotka ovat asuneet nuoresta iästä lähtien maassa tai maissa, jotka poikkeavat kotimaan kulttuurista huomattavasti. He ovat omaksuneet kauan aikaa kohdemaan tai monien eri kohdemaiden arvoja ja käsityksiä elämästä ja arjesta, joten palatessaan kotimaahan he tuntevat olevansa

täysin erilaisia kuitenkin samannäköisten ikätovereidensa joukossa. Aluksi palaajilta odotetaan, että he ovat samankaltaisia muiden kanssa myös ajatuksiltaan ja arvoiltaan. Melko pian ympärillä olevat ihmiset huomaavat palaajien olevan hieman erilaisia ja vieroksuvat heidän ajatusmaailmaansa ja tapojaan, mikä saattaa aiheuttaa muissa torjuntaa ja pahimmassa tapauksessa syrjintää. (Pollock & Van Reken, 2001, 53.)

Vierasmaalainen kolmannen kulttuurin kasvatti poikkeaa sekä ulkonäöltään että ajatusmaailmaltaan ympäristöstään ja sen valtaväestöstä (Pollock & Van Reken, 2001, 53). Esimerkkinä on pohjoismaalainen jo murrosikäinen kasvatti, joka muuttaa täysin pohjoismaalaisesta kulttuurista poikkeavaan ympäristöön, esimerkiksi Lähi-itään. Hän on saattanut ehtiä omaksua kotimaalleen tyypillisen elämänskatsomuksen kehitysvuosiensa loppupuolella. Tällöin kotimaan ja kohdemaan kulttuuri ja käytänteet saattavat olla suuressa ristiriidassa keskenään ja sopeutuminen saattaa olla hidasta ja tuskallista. Sen lisäksi, että kasvatti pitää itseään ulkomaalaisena kohdemaassa, myös valtaväestö saattaa suhtautua uuteen tulokkaaseen epäilevästi (Pollock & Van Reken, 2001, 53). Tämä identifikaatiotapa jää vähälle huomiolle tässä tutkimuksessa, jossa tutkitaan vain Suomeen paluumuuttaneita ja Suomessa monikulttuurisen avioliiton kautta syntyneitä kolmannen kulttuurin kasvatteja.

2.2.3 Kuulumisen ja toiseuden tunteet

Kuulumisen tunne kulkee käsi kädessä identifikaation kanssa ja joskus niitä onkin vaikea lähteä erittelemään. Yksinkertaisimmillaan identifikaation voi käsittää prosessina, jonka lopputuloksena on joko kuulumisen tai toiseuden tunne. Yuval-Davis, Kannabiran ja Vieten (2006) ajattelevat kuulumisen tunteen näyttäytyvän siten emotionaalisena kiinnittymisenä eli sellaisena tunteena ”kuin olisi kotona” (Yuval-Davis ym. 2006, 2; ks. myös Jylhä, 2012, 5).

Ihminen sosiaalistuu ja identifioituu siihen sosiaaliseen todellisuuteen, joka on häntä lähinnä. Sosiaalisen ympäristön muutos, maahan- tai maastamuutto, luo tarpeen määritellä omaa sosiaalista identiteettiä suhteessa muihin ympärillä oleviin ihmisiin. Sosiaaliset suhteet ovat osa identifikaatioprosessia (ks. edellinen luku) ja siten kuulumisen tunteen rakennusosia.

Kuulumisen tunnetta tapaillessa etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Kuka minä olen, keitä me olemme. Tähän prosessiin kuuluu niin identifioituminen kuin sosiaaliset neuvottelut erottautumisesta ja yhdistymisestä. Monikulttuuristen ihmisten identifikaatiosta

ja kuulumisen tunteesta puhuttaessa huomio kiinnittyy usein kohdemaahan ja kulttuuriin eli tässä tapauksessa suomalaisuuteen, niin kulttuuriin kuin yhteiskuntaankin. (Jylhä, 2012, 6).

On kuitenkin oleellista huomauttaa, ettei nykykäsityksen mukaan identiteettiä voida käsittää stabiilina ja muuttumattomana rakennelmana yksilön ominaisuuksia, vaan kyseessä on alati muuttuva, kontekstiriippuvainen ja tässä tapauksessa myös subjektiivinen käsitys yksilön itsestä suhteessa muihin. Yhdellä ihmisellä voi olla samanaikaisesti useampia identiteettejä, jotka riippuvat siitä, mihin yksilö milloinkin heijastaa itseään. Identiteetit syntyvät kertomuksista, joita ihmiset kertovat itsestään ja muista (Yuval-Davis ym. 2006, 2; Jylhä, 2012, 10 mukaan). Myös Bauman (1996) puhuu siitä, miten ihminen voi vaikuttaa siihen, millaisen kuvan itsestään antaa muille, ympäristön antamien raamien sisällä (Bauman, 1996, 24).

Kuulumisen ja toiseuden tunteita voi kokea samaan aikaan. Yksilö voi kuulua toiseen ryhmään, yhteisöön tai kulttuuriin ja kokea samalla ulkopuolisuutta jostain muusta. On myös tutkittu, että yksilö rakentaa omaa identiteettiään ja kuulumisen tunnettaan juurikin sulkemalla tai jättäytymällä toisten asioiden tai ihmisten ulkopuolelle (Dervin, 2012.)

Toiseuden tunnetta voi tapahtua myös kaksisuuntaisesti: niin, että tuntee itsensä ulkopuoliseksi valtaväestöstä ja niin, että muut ihmiset tuntuvat erilaisilta ja vierailta suhteessa itseen (Jylhä, 2012, 63). Toiseus on aina sidoksissa kokijan omaan kulttuuriin ja sosiaaliseen asemaan (Talib, 2002, 37).

Kun kulttuurit kohtaavat, voivat niiden erilaisuudet aiheuttaa epävarmuutta ihmisessä. Sellaisessa tilanteessa usein omaa identiteettiä peilataan toiseen. Minuuden suojaaminen voi aiheuttaa jopa toiseuden kieltämisen ja erilaisuuden näkemättömyyttä. (Talib, Löfström & Meri, 2004, 132).

Tämän tutkimuksen aineistosta etsitään kuulumisen ja toiseuden tunteita, joita tutkittavat määrittelevät joko mukaan kuulumisen tai ulkopuolelle jäämisen pohjalta.

2.2.4 Interkulttuurinen kompetenssi

Monikulttuurisuutta ajatellaan usein yleiskäsitteenä ja monikulttuurisuuden käsitettä voidaan käyttää esimerkiksi puhuttaessa valtioista, vähemmistöistä, maahanmuuttajista, politiikasta, ihmisistä tai ihmisryhmistä (Lepola, 2000, 266; ks. myös Jylhä, 2012, 5). Monikulttuurisuus usein tarkastelee ja siten painottaa ihmisten keskinäistä erilaisuutta. Esimerkiksi kolmannen kulttuurin kasvatit ovat omanlaisensa monikulttuurinen ryhmä (ks. luku 2.2.1) ja heillä on erovaisuutensa muiden maahanmuuttajaryhmän edustajiin.

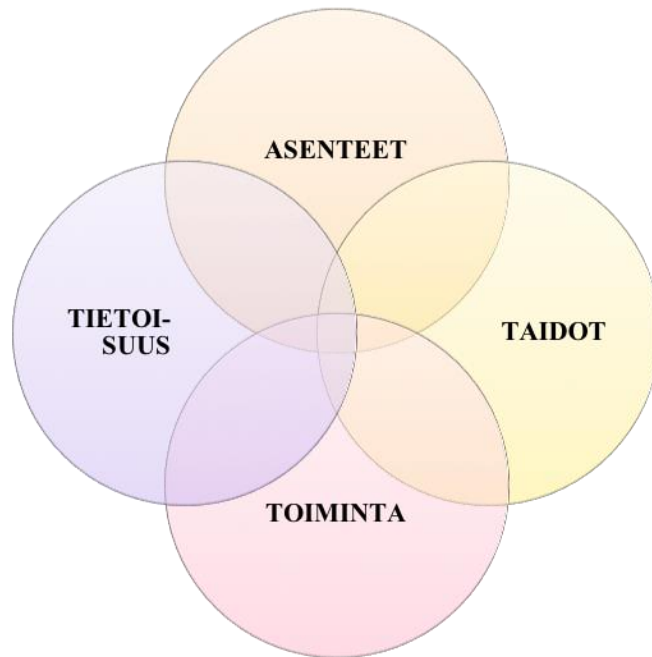
Monikulttuurisuutta käsiteltäessä on myös oleellista puhua kulttuurien välisistä kohtaamisista. Maailman globalisoitumisen, ihmisten liikkuvuuden ja kulttuurien välisten suhteiden yleistyessä on ollut tarpeen myös oppia ymmärtämään toisia ihmisiä ja heidän kulttuurisia piirteitään, kuten arvoja ja tapoja. Kulttuuristen kohtaamisten myötä on syytä pohtia, miten ihmiset voivat kehittää valmiuksiaan kohdatessaan uuden ja tuntemattoman kulttuurin. Tällöin puhutaan interkulttuurisesta kompetenssista eli taidosta toimia kulttuurien välisissä kohtaamisissa (Jokikokko, 2002, 87.)

Interkulttuurinen kompetenssi koostuu muun muassa kulttuurisesta sensitiivisyydestä, kulttuurisesta tietoisuudesta ja monikulttuurisesta asiantuntijuudesta. Lisäksi kompetenssiin sisältyy ihmisestä itsestään kumpuava halu ja taidokkuus toimia kulttuurien välisissä tilanteissa. Interkulttuurisen kompetenssin tavoitteena on kulttuurien välinen positiivinen vuorovaikutus. Kyse on yhteisymmärryksen saavuttamisesta ja toisilta oppimisesta. Interkulttuurisen kompetenssin kehittäminen tarvitsee tuekseen avoimen ja aktiivisen asenteen. (Jokikokko, 2002, 86.)

Kolmannen kulttuurin kasvattien elämä muovautuu monikulttuurisen taustan, globaalin liikkuvuuden ja kulttuurien kohtaamisten myötä. Kasvatit ovat elämänsä aikana joutuneet opettelemaan uusia tapoja ja kohdanneet eri maissa asuessaan erilaisia arvoja ja asenteita, joita kotimaassa ei välttämättä joutuisi kohtaamaan. Interkulttuurisen kompetenssin kehittäminen on lähes väistämätöntä monikulttuurisissa ympäristöissä. Interkulttuurinen sensitiivisyys ja ihmissuhdetaidot kehittyvät erilaisissa vuorovaikutustilanteissa kohdemaan yhteisön kanssa (Talib ym. 2004, 5; ks. myös Lamberg, 2008, 17). Kasvatin ymmärrys ja tieto erilaisista kulttuureista kasvaa kokemuksen myötä ja parhaimmillaan nämä kokemukset voivat synnyttää avoimen ja avarakatseisen asenteen kasvatissa (Jokikokko, 2002, 86-87).

Interkulttuurisen kompetenssin kehittäminen on kokonaisvaltainen prosessi, jonka rakennusosia ovat yllä mainitut kulttuurinen tiedostaminen ja sensitiivisyys. Prosessi alkaa yksilön omien kulttuuristen asenteiden, arvojen, normien ja käyttäytymisen arvioinnilla. Kulttuurisen tietoisuuden lähtökohtana ovat oman itsensä ja oman kulttuuritaustan tutkiminen. Omien arvojen, asenteiden ja uskomusten vaikutusten hahmottaminen ja niiden rajoittavuuden tiedostaminen säätelevät interkulttuurista sensitiivisyyttä. Erilaisuuden ja moninaisuuden ymmärtäminen ja kunnioittaminen kehittävät yksilön kompetenssia kohti oikeudenmukaista ja tiedostavaa käyttäytymistä. Jokikokko (2002) esittää tutkimuksessaan interkulttuurisen kompetenssin ulottuvuudet seuraavan kuvion mukaisesti. (Jokikokko, 2002, 87.)

Kuvio 3. Interkulttuurisen kompetenssin ulottuvuudet

Interkulttuurisen kompetenssin ulottuvuudet *tietoisuus*, *taidot*, *asenteet* ja *toiminta* ovat vahvasti toisiinsa liittyviä ja vaikuttavat rinnakkain, kuten kuviossa 3 esitetään. Vaikka Jokikokko (2002) pitää erittelyä teennäisenä, hän silti suosii ulottuvuuksien tarkastelua erillään, sen auttaessa ymmärtämään ja ottamaan huomioon eri ulottuvuuksien merkittävyyden kompetenssin kehittymisen kannalta. Yksinään mikään ulottuvuuksista ei yllä kehittämään interkulttuurista kompetenssia. (Jokikokko, 2002, 87.)

Ihmisten *asenteiden* voidaan ajatella olevan pohja interkulttuuriselle kompetenssille. Oikeudenmukaisen, avoimen ja inhimillistä tasa-arvoa korostavan asenteen pohjalta on potentiaalia kehittää interkulttuurista kompetenssia. Asenteet voivat olla syvälle juurtuneita ennakkoluuloja ja stereotypioita ja niiden muokkaaminen on usein vaikeaa. Omien ennakkoluulojen tarkastelu on kuitenkin oleellista interkulttuurisen kompetenssin kehityksen takia. (Jokikokko, 2002, 88.)

Tietoisuus omasta itsestä ja omasta kulttuuritaustasta on hyödyllistä, kun aletaan pohtimaan ja tunnistamaan omaa ajattelua ja käytöstä ohjaavia malleja. Ihmiset usein pitävät omia, syntymästään lähtien opittuja arvoja ja normeja normaaleina. Interkulttuurisen kompetenssin kehittyessä ihminen alkaa näkemään toiset ihmiset yksilöinä, eri kulttuurien edustajien sijaan. Kulttuurinen tieto ei ole sama asia kuin stereotypiat, jotka usein pysyvät muuttumattomina ajasta ja ihmisestä riippumattomana (Zeichner, 1996, 157; Jokikokko,

2002, 88). Kulttuurinen tieto sen sijaan on alati muuttuva ja tarkasteltavasta ihmisestä johtuva. Eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa tapahtuvat onnistuneet vuorovaikutustilanteet pohjautuvat kulttuuriselle tietoisuudelle, jota varten on kyseenalaistettava ja päästettävä irti omasta turvallisen tuntuista kulttuuriperustasta. Interkulttuurisen kompetenssin kehittäminen vaatii pohdintaa sosiaalisista ja poliittisista näkökulmista ja tietoa ja ymmärrystä erilaisista yhteiskunnallisista lähtökohdista. (Jokikokko, 2002, 88.)

Kulttuurisen tietoisuuden ja positiivisen asenteen siivittämänä ihminen, joka on interkulttuurisesti kompetentti, osaa ajatella asioita kriittisestä näkökulmasta ja hahmottaa erilaiset näkökulmat sekä asettua niihin, että osoittaa tarvittaessa empatiaa muita kohtaan. Interkulttuurisesti kompetentti on *taitava* ottamaan haltuun erilaiset vuorovaikutustilanteet ja on lähestymistavaltaan diplomaattinen ja rauhanomainen. (Jokikokko, 2002, 88.) Interkulttuurisesti kompetentti kommunikoi taitavasti ja tarvittaessa osaa vaihtaa kulttuurisesta roolista toiseen ja kommunikoida aina ”sisäpiiriläisen” näkökulmasta (Christmas, 2011).

Tietoisuuden, asennoitumisen ja taidon myötä interkulttuuriselta ihmiseltä voidaan odottaa varmaa ja esimerkillistä *toimintaa* epäoikeudenmukaisuuksia, kuten rasismia vastaan (Jokikokko, 2002, 89). Jokikokko myös toteaa, että interkulttuuriselle kompetenssille on käyttöä esimerkiksi työelämän monilla osa-alueilla (Jokikokko, 2002, 93.)

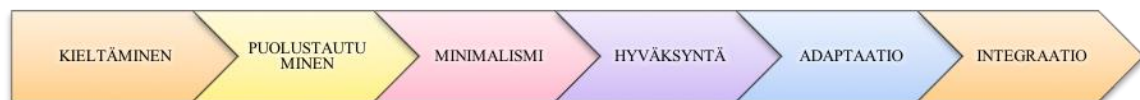
2.2.5 Interkulttuurinen kasvu

Enenevissä määrin aiemmat tutkimukset osoittavat monikulttuurisuuden ja kulttuurien välisten kohtaamisten vaikuttavan positiivisesti interkulttuuriseen kommunikaatioon ja avoimuuteen ja siten myös interkulttuurisen kasvuun (Moore & Barker, 2012). Interkulttuurisen kasvun tavoitteena on interkulttuurinen kompetenssi (Jokikokko, 2002, 86).

Interkulttuurisesta kasvusta, eli kompetenssin muodostumisesta, on myös käytetty käsitettä interkulttuurisen sensitiivisyyden kehitys, jonka määritelmät ilmenevät usein samanlaisena kuin interkulttuurisen kasvun. Tässä tutkimuksessa niitä käytetään toistensa synonyymeina. Interkulttuurista kasvua ovat pohtineet muun muassa Milton Bennett (1993), Chen ja Starosta (2000) sekä Christmas ja Barker (2014), joiden määritelmiä interkulttuurisesta kasvusta avataan seuraavaksi.

Bennett (1993) on laatinut mallin kuvaamaan interkulttuurisen sensitiivisyyden kehitystä. Malli esittää miten kulttuurisen tiedostamisen ja interkulttuurisen sensitiivisyyden lisääntyessä ihminen kehittyy etnosentriseltä tasolta pikkuhiljaa etnorelativistiselle tasolle. (Jokikokko, 2002, 92.)

Kuvio 4. Milton Bennettin interkulttuurisen sensitiivisyyden kehityksen malli

Bennettin (1993) mallin mukaan interkulttuurisen sensitiivisyyden tasot jakautuvat yhteensä kuuteen eri kehitysvaiheeseen (kuvio 3). Mitä sensitiivisemmälle tasolle kehitys etenee (vasemmalta oikealle), sitä interkulttuurisesti kompetentimpi ihminen on. (Jokikokko, 2002, 92.)

Etnosentrisen tason ensimmäisessä vaiheessa ihmisen tapa tarkastella maailmaa liittyy vahvasti omaan kulttuuriin ja käsitys maailmasta on kapea, johon liittyy kaikenlaisen erilaisuuden *kieltäminen*. *Puolustautumisvaiheessa* ihminen kokee itsensä ja oman kulttuurinsa muita paremmaksi ja pitää erilaisuutta uhkana. Kolmannessa vaiheessa erilaisuus tiedostetaan, mutta sitä vähätellään. *Minimalismin* vaiheessa ihminen ajattelee usein, että kaikki ihmiset ovat loppujen lopuksi samalaisia. (Jokikokko, 2002, 92.)

Siirryttäessä etnosentriseltä tasolta etnorelativistiselle tasolle ihminen on *hyväksynyt* erilaisuuden ja kunnioittaa muiden arvoja ja tapoja elää. Sensitiivisyyden kehittyessä ihminen ymmärtää, ottaa perspektiiviä ja tuntee empatiaa kulttuurien kohtaamisissa eli *adaptoituu* erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin niiden aiheuttamatta konflikteja hänessä itsessään. Viimeisessä kehityksen vaiheessa ihminen pystyy toimimaan kuin kameleontti: muuttumaan tilanteen, ihmisten tai näkemysten mukaan, *integroitumaan* ympäröivään maailmaan olemalla niin sanotusti ”kaikkien kulttuuristen arvojen, tapojen ja normien yläpuolella” ja olematta sidottu mihinkään kulttuuriseen kontekstiin. (Jokikokko, 2002, 92.)

Bennettin malli on saanut osakseen kritiikkiä, muun muassa vaiheesta seuraavaan etenemisen aiheuttamista syistä, tai niiden mainitsemattomuudesta. Kritiikkiä on myös aiheuttanut mallin viimeinen vaihe, integraatio, jonka ajatellaan olevan lähes mahdotonta saavuttaa. Bennettin malli on kuitenkin toiminut hyvänä pohjana täydentäville teorioille. Silti yhtä mieltä teoreetikot ovat siitä, että ihminen käy läpi erilaisia vaiheita kehittääkseen omaa interkulttuurista sensitiivisyyttään eli prosesseja, jotka muokkaavat hänen tapansa ajatella, toimia ja siten kasvaa interkulttuurisesti kompetentiksi ihmiseksi. (Jokikokko, 2002, 92-93.)

Chen ja Starostan (2000) ovat kehittäneet Bennettin mallin pohjalta interkulttuurisen sensitiivisyyden 24-osaisen mittarin, joka jakautuu viiteen osa-alueeseen. Heidän mukaansa interkulttuurisesti sensitiivinen ihminen toimii kulttuurien kohdatessa *itsevarmasti, tarkkaavaisesti, osallistuvasti, kunnioittavasti* vuorovaikutustilanteesta *nauttien*. Interkulttuurisella ihmisellä on motiivi ymmärtää, arvostaa ja hyväksyä ihmisiä toisista kulttuureista (Chen & Starosta, 2000, 11).

Christmas & Barker (2014) taas esittävät interkulttuurisen kompetenssin rakentuvan *interkulttuurisen sensitiivisyyden ja kognitiivisen joustavuuden* tekijöistä. Sisällöllisesti nämä jaot ovat melko yhteneviä Bennettin mallin kehitysvaiheiden kanssa (Christmas & Barker, 2014). Christmasin ja Barkerin (2014) jaossa jää pois kuitenkin juuri kritiikkiä saaneet Bennettin mallin suoraviivaiset askelmat, joka mahdollistaa eri vaiheiden kokemisen ja kehittämisen limittäin ja kontekstista riippuen, kuin mitä Bennettin mallissa. Christmasin ja Barkerin (2014) interkulttuurisen kompetenssin jako sensitiivisyyteen ja kognitiiviseen joustavuuteen muistuttaa sisällöllisesti myös Jokikokon interkulttuurisen kompetenssin ulottuvuuksien jakoa (kuvio 3).

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Monikulttuurisuus ja kansainvälisyys ovat nykypäivää ja oman monikulttuurisen taustani vuoksi ne aiheet ovat kiinnostaneet minua jo nuoresta iästä lähtien. Kolmannen kulttuurin kasvattina olen itsekin joutunut kohtaamaan erilaisia haasteita sopeutumisessani eri ympäristöihin, tilanteisiin ja ihmisryhmiin. Terminä kolmannen kulttuurin kasvatti ei ole monelle kovin tuttu, sillä siihen ei törmää arkielämässä juuri koskaan ja monet kolmannen kulttuurin kasvatit eivät siten tiedä edustavansa erityistä monikulttuurista identiteettiä taustoinensa. Tiedemaailmassa termi on jo yleisempi, erityisesti sosiologian puolella. Vaikka monet kolmannen kulttuurin kasvatit eivät anna painoarvoa omalle erityiselle kokemustaustalleen ovat he useimmiten käyneet läpi samoja teemoja, joita tämän päivän tutkimuksista ilmenee. He ovat pohtineet omaa sopeutumistaan, joukkoon kuulumistaan sekä suhtautumistaan mono- ja monikulttuurisiin ihmisiin.

Kandidaatin tutkielmassani tutkimuksen kohteena oli kolmannen kulttuurin kasvatin sopeutuminen vertaisryhmään identifikaation ja sosiaalisen kompetenssin näkökulmasta. Tutkittavat kertoivat siitä, mitä he olivat kokeneet kolmannen kulttuurin kasvattina maailmalla ja siitä, miten heidän sopeutumisensa takaisin Suomeen tapahtui vertaisryhmässä ja siitä, miten heidän sosiaalisella kompetenssillansa oli vaikutusta sopeutumiseen.

Kandidaatin tutkielmaani osallistuneet tutkittavat kotimaahansa Suomeen palatessaan tunsivat olevansa erilaisia kuin muut suomalaiset lapset ja nuoret, enimmäkseen arvomaailmansa ja kokemuksiansa takia. Oma erilaisuus, monikulttuurinen tausta ja kansainväliset kokemukset tulivat entistä tiedostetummiksi, mitä enemmän he ihmisiä elämänsä varrella kohtasivat ja mitä vanhemmaksi he kasvoivat.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat jossain vaiheessa nuoruuttaan kokeneet hetkiä, jolloin oma kansallisuus ja siten kulttuurinen ja sosiaalinen identiteetti olivat olleet epäselviä. Kolmannen kulttuurin kasvatti terminä ei ollut kenellekään heistä entuudestaan tuttu, mutta siitä kuulleessaan myönsivät, että se voisi kuvastaa hyvin heidän monikulttuurista taustaansa ja vastata moneen omaa identiteettiä koskevaan kysymykseen.

Tutkittavat kertoivat, että alkuun oli vaikeata löytää oma paikkansa vertaisryhmästä, sillä tiiviit toveriryhmät olivat muodostuneet jo ensimmäiseltä luokalta lähtien. Heistä jokainen oli joskus tuntenut olonsa erilaiseksi kuin muut. Välillä he tunsivat myös olevansa ulkopuolisia jo valmiiksi muodostuneissa toveriryhmissä.

Tutkimukseen osallistuneet kokivat, että uusien ihmisten lähestyminen ja heihin tutustuminen oli melko helppoa, mutta välillä hyvin uuvuttavaakin. Tutustumisen vaivalloisuus voi nähdäkseni johtua siitä, että kolmannen kulttuurin kasvatit ovat joutuneet muuttojen yhteydessä usein luopumaan vanhoista ystävistään, vaikka eivät sitä toivoisikaan. Uuden asuinpaikan lasten kanssa saattaa tutustumisesta ystäväystymiseen siirtyminen tuntua merkityksettömältä, koska mielessä piilee koko ajan uhka siitä, että seuraava muutto jälleen katkaisee ystävyuden.

Osa tutkittavista hakeutui tietoisesti kansainväliseen ja monikulttuuriseen seuraan, sillä he tunsivat, että heitä on helpompi lähestyä, koska he ovat avoimempia ja helposti lähestyttävämpiä kuin suomalaiset. Samankaltaisen taustan omistavan tuttavan tai ystävän kanssa oli miellyttävää jakaa kokemuksia ja ajatuksia, joita toinen ymmärtää. Suomalaiset tutut ja ystävät eivät olleet juuri kiinnostuneita kuulemaan kolmannen kulttuurin kasvatin menneisyydestä ulkomailla, vaan kiinnostus kohdistui lähinnä erilaisuuden ihmettelemiseen.

Pro gradun tavoitteena on syventää tietoja tutkimukseen osallistuneiden kolmannen kulttuurien kasvattien kokemus- ja ajatusmaailmasta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata sitä, miten tutkittavat itse kuvailevat sopeutumiskokemuksiaan ja sitä, millä tavoin he käsittävät roolinsa erityisen monikulttuurisen ryhmän edustajina ja siten monikulttuurisina asiantuntijoina. Tutkimuksen kohteena ovat myös heidän käsityksensä heidän kokemustensa myötä kehittyneestä interkulttuurisuudesta.

Tutkittavien ajatus- ja kokemusmaailmat saattavat erota huomattavasti monokulttuurisen kasvatin ajatus- ja kokemusmaailmoista, joten sopeutumisprosessit saattavat poiketa tavanomaisesta merkittävästi. Kolmannen kulttuurin kasvattien sopeutuminen eri konteksteihin on tutkitusti usein haastavaa ja tarvitsee siten erityistä huomiota. Kolmannen kulttuurien kasvattien erityisellä monikulttuurisella taustalla voi olla myös yhteys heidän interkulttuuriseen sensitiivisyyteensä, sillä heidän sopeutumiskokemustensa myötä he ovat joutuneet pohtimaan myös omaa suhtautumistaan monikulttuuriseen maailmaan.

Tätä tutkimusta ohjaavat seuraavat kysymykset:

1. Miten kolmannen kulttuurin kasvatit identifioituvat palatessaan takaisin Suomeen ja perinteiseen suomalaiseen kulttuuriin?
2. Minkälaisia ovat kolmannen kulttuurin kasvattien käsitykset erityisistä monikulttuurisista taustoistaan?
3. Millä tavoin kasvatit kuvailevat kuulumisen tunteitaan?

4. Millä tavoin kasvatit kuvailevat toiseuden tunteitaan?
5. Mitä kolmannen kulttuurin kasvatit ovat kokeneet oppineensa omista kulttuurisista kokemuksistaan?

Tutkimukseni avulla pyrin kuvaamaan kolmannen kulttuurin kasvattien kokemuksia identifikaatiosta erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa käyttämällä fenomenografista lähestymistapaa. Lisäksi aion tarkastella kolmannen kulttuurin kasvattien kokemusten, identifikaation ja interkulttuurisen kompetenssin kehityksen yhteyttä tutkittavien kertomuksista nousseiden käsitysten pohjalta.

4 TUTKIMUKSEN METODISET VALINNAT

Seuraavissa luvuissa kerrotaan tutkimukseen vaikuttavasta tieteenfilosofiasta, tarkastellaan aineistonkeruun prosessia, aineistoa ja sen analyysia.

4.1 Fenomenografinen tapaustutkimus

Tämän tutkimuksen lähtökohtana ovat kolmannen kulttuurin kasvattien tavat ymmärtää ja luoda käsityksiä heidän asemastaan monikulttuurisen maailman kokijana. Tutkimuksen keskiössä tarkastellaan kolmannen kulttuurin kasvattien käsityksiä ja kuvailemaan niitä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Pyrkimyksenä on saada laaja-alaisempi näkemys kolmannen kulttuurin kasvattien kokemuksista erityisryhmänsä edustajina (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, 153). Tutkimus on lähtökohdiltaan siis laadullinen tutkimus, joka on kysymyksen asettelultaan fenomenografinen.

Aiheen ollessa melko rajattu ja aineiston ollessa suhteellisen pieni, voidaan puhua tapaustutkimuksesta, jonka tehtävänä on tuottaa näyttöä ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä laajemmin.

4.1.1 Fenomenografia

Uljensin (1991) mukaan fenomenografia on laadullinen ja tutkimuksellinen lähestymistapa ihmistieteissä (Niikko, 2003, 30). Fenomenografinen tutkimus tarkastelee sitä, miten tutkittava ilmiö ilmenee jollekin. Fenomenografiassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten olemassa olevaa ilmiötä voidaan käsittää ja kokea eri tavoin ja siitä, miten sitä voidaan kuvailla. Käsitteellistetyt ilmiöt ovat luonteeltaan psyykkisiä, kuten esimerkiksi tunteita ja ajattelua. Kyseessä on siis subjektiivisen kokemuksen käsitteellistäminen tutkittavan näkökulmasta (Niikko, 2003, 8). Fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtana on se, että olemassa on vain yksi maailma ja todellisuus, jota kuvaillaan ja käsitteellistetään tutkittavan kokemusten kautta (Uljens 1996, Niikko 2003, 15 mukaan). Tarkoituksena on siten kuvata sitä todellisuutta sellaisena kuin ennalta määritelty joukko tutkittavia sen käsittävät. Tutkijan tehtävänä on tarkastella tutkittavan käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä ulkopuolisen tarkkailijan roolissa, eli toisen asteen näkökulmasta. Yhtenä fenomenografisen tutkimuksen perusteista pidetään Piaget'n tutkimuksia, jotka kuvailivat erilaisia tapoja, miten lapset ymmärtävät maailmaa. Piaget ei kuitenkaan keskittynyt ajattelun ja tiedon sisältöön, kuten fenomenografialle on ominaista (Gröhn 1989, Niikko 2003, 8 mukaan). Fenomenografiselle tutkimusperinteelle on tyypillistä korostaa laadullisia ja sisällöllisiä eroja tutkittavien

ajattelun sekä merkityksenantoprosessin muodostamisessa (Niikko, 2003, 9). Fenomenografiassa pyritään löytämään säännönmukaisuuksia aineistosta ilmenevien käsitteellisten mallien avulla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, 157). Fenomenografisessa tutkimuksessa asetetaan tavoitteeksi kuvata kokemisen vaihteluita. Fenomenografia kuvailee eri keinoja, joilla joitakin ilmiöitä voidaan kokea ja käsittää ja sitten yleistää ja järjestellä niitä (Niikko, 2003, 23).

Fenomenografia ei ole kiinnostunut tutkittavien syistä käsittää ilmiöt kuten he käsittävät. Fenomenografiassa ei myöskään ole olennaista selittää syitä vaihteluille, vaan nämä kysymykset kuuluvat fenomenologiaan (Niikko, 2003, 26).

Tässä tutkimuksessa pyritään kuvaamaan kolmannen kulttuurin kasvattien kokemuksia ja käsityksiä, siten kun heidän erityinen monikulttuurinen ryhmänsä käsittää ja kokee tutkittavan ilmiön sisällön ja tarkastella niiden variaatioita.

4.1.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimuksessa tavoitteena on tuottaa tutkitusta ilmiöstä yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa. Tapaustutkimuksella pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan syvällisesti yksittäisiä ajankohtaisia tapauksia niiden luonnollisessa kontekstissa. Tapaustutkimus tutkimustapana on saanut osakseen kritiikkiä tutkittavien tapausten pienestä lukumäärästä, joka usein nähdään heikkoutena luotettavuuden näkökulmasta. Kritiikkiä on toisaalta argumentoitu tutkimustavan intensiivisyydellä. Hyvän suunnittelun ja toteuttamisen myötä monet tutkijat ovat todenneet tutkimustulosten olevan linjassa löydösten kanssa. (Soy, 1997).

Tapaustutkimuksella ei pyritä yleistettävyyteen, mutta tutkimuksen tuloksilla voidaan parhaimmassa tapauksessa osoittaa olevan laajempaa merkitystä.

Tässä tutkimuksessa pyrin tutkimaan monipuolisesti tarkkaan rajattua kokonaisuutta, kahden erilaisen aineistonkeruumenetelmän avulla. Tutkimuksen tavoitteena on tarjota huolellisesti kerättyä ja laajasti tarkasteltua yksityiskohtaista tietoa tutkittujen käsityksistä.

4.2 Aineistonkeruumenetelmät

Tutkimuksen olisi voinut toteuttaa monin eri tavoin, mutta lähestymistapaa pohtiessani etsin kuitenkin keinoa tuoda tutkittavien näkemykset ja käsitykset näkyviin vaikuttamatta itse ollenkaan vastauksiin. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella heidän käsityksiään heidän kokemuksistaan, jolloin minun oli löydettävä mahdollisimman avoin tapa kuulla kaikki, mitä

tutkittavilla olisi kerrottavinaan tutkittavasta ilmiöstä. Se tarkoittaisi laadullisen tutkimusstrategian käyttöä. Laadullisiksi aineistonkeruutavoiksi valitsin omaelämäkerronnalliset kirjoitelmat ja niiden pohjalta luodut teemahaastattelut.

Ensimmäisenä aineistonkeruumenetelmänä oli omaelämäkerrallinen kirjoitelma. Elämäkertoja on kirjoitettu kautta aikojen, mutta myös niiden tutkimisella on vahva historia (Syrjälä, 2001, 203). Niiden kirjoittajat ovat nähneet elämänsä ja ajatuksiensa jakamisen tärkeänä. Elämäkertojen lukijat taas ovat olleet kiinnostuneita näistä ihmisistä ja heidän elämästään. Nykyään myös kuuluisuuksien ja historiallisten ihmisten lisäksi saatetaan julkaista elämäkertoja niin sanotusti tavallisista ihmisistä, joilla on mielenkiintoisia ajatuksia tai kokemuksia.

Omaelämäkerta eroaa elämäkerrasta niin, että kirjoittaja itse haluaa kertoa oman elämäntarinansa. Omaelämäkerrat ovat olleet ihmistieteille merkittävä tutkimusmetodi. Elämäkerrallinen lähestymistapa selittää kertojan identiteetin rakentumista ja reflektoi kertojansa elämää ainutlaatuisella tavalla. (Syrjälä, 2001, 204.)

Omaelämäkerran on tarkoitus korostaa kirjoittajansa ääntä, tunteita, käsityksiä ja kokemuksia sekä jättää tutkija mahdollisimman vähälle huomiolle. Kirjoittajan on mahdollista tehdä kokemuksistaan selitettäviä ja ajatuksistaan ymmärrettäviä. (Syrjälä, 2001, 208.)

Tutkimuksen omaelämäkerrallista kirjoitelmaa varten tutkittaville lähetettiin sähköpostitse ohjeet (Liite 2) kirjoitelman toteutuksesta. Kirjoitelmassa pyydettiin tutkittavia kertomaan muun muassa siitä, millaista koulunkäynti vieraassa maassa oli, minkälaisia sosiaalisia suhteita heillä oli lapsuudessaan sekä luonnehtimaan kokemuksia ja käännekohtia elämässään, jotka tekivät heistä niitä, keitä he nyt ovat. Kyseinen kirjoitelma toimi hyvänä saatteen aiheeseen, josta tutkittavat eivät välttämättä olleet aiemmin puhuneet. Kirjoitelman vähimmäispituus oli yksi sivu, mutta osa tutkittavista kirjoitti pidempiäkin vastauksia. Vastausaikaa tutkittavilla oli ajankohdasta riippuen noin 1–2 viikkoa.

Kun tutkittavat olivat lähettäneet minulle kirjoitelmansa sähköisesti, sovimme haastatteluajankohdat. Haastattelut pohjautuivat osittain kirjoitelmista nouseviin aiheisiin ja osittain luomiini uusiin ja tarkentaviin kysymyksiin. Kysymykset olivat jaettu teemoittain: taustatiedot, identifikaatioprosessi eri konteksteissa sekä sosiaaliset ympäristöt.

Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, jota pidetään laadullisen tutkimuksen yhtenä suosituimpana aineistonkeruumenetelmänä. Teemahaastattelu on luonteeltaan

vuorovaikutuksellinen ja keskustelunomainen, minkä tarkoituksena on saada selville, miten tutkittava kuvailee ja käsittää tutkittavaa ilmiötä (Eskola & Vastamäki, 2001, 24.) Haastattelut tallennettiin nauhoittamalla, jotta haastattelutilanteessa tutkijana pystyin keskittymään tutkittavan vastauksiin ja tarvittaessa ohjata keskustelua lisäkysymyksillä, mikäli pidin sitä tarpeellisena.

Haastattelu on myös fenomenografiselle tutkimukselle tyypillinen aineistonkeruutapa. Haastattelun avulla pystytään pääsemään lähelle tutkittavan suhdetta hänen kokemukseensa tutkittavasta ilmiöstä ja tavoitteena ymmärtää hänen antamaansa näkemystä tutkittavasta ilmiöstä (Niikko, 2003, 31). Haastattelukysymykset ovat luonteeltaan avoimia ja hyvin vähän etukäteen strukturoituja. Haastattelutilanteessa tutkittavaa kannustetaan refleктоimaan tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä, tutkijan sen kummemmin kontrolloimatta haastattelua.

Tutkijan rooli haastattelussa on olla dialoginen, kuunteleva ja avoin tutkittavan näkemyksille. Tyypillistä on antaa tutkittavan itse mahdollisuus valita, miten syvällisesti vastata kuhunkin haastattelukysymykseen ja miten kiinnittää huomiota ilmiön eri ulottuvuuksiin niin halutessaan (Marton 1986, Niikko, 2003, 31 mukaan). Tutkijalla on vastuu täydentävien ja tarkentavien kysymysten teosta, sillä ne saattavat olla hyödyllisiä tutkittavan näkemysten ymmärtämiseksi. Pyrkimyksenä on saada tutkittavat kertomaan kokemuksia tilanteista monipuolisesti, joissa he ovat pohtineet omaa identiteettiään suhteessa kontekstiin ja tarvinneet interkulttuurista kompetenssia.

4.3 Aineisto

Tutkimukseen osallistuneet tutkittavat löytyivät internetin ja sosiaalisten yhteyksien avulla. Tutkimukseen osallistui yhteensä neljä profiililtansa erityisryhmänsä autenttista edustajaa: kaikilla on menneisyys kolmannen kulttuurin kasvattina. Kolme heistä on asunut ulkomailla vähintään kolmen vuoden ajan kehitysvuosiensa aikana ja yhdellä heistä on monikulttuurisen avioliiton kautta profiiliin sopiva tausta. Tutkimukseen valikoitui nuoria aikuisia (engl. adult TCK), sillä tavoitteena oli saada mahdollisimman syvällisesti pohtiva ja monipuolinen aineisto tutkittavien käsitysten pohjalta (ks. Hirsjärvi & Hurme, 2000, 133).

Ensimmäinen tutkittava on 23-vuotias nainen pääkaupunkiseudulta. Hänen isänsä on italialainen ja äiti suomalainen. Hän on itse syntynyt Suomessa ja sittemmin muuttanut Italiaan perheensä kanssa. Italiassa hän asui yhteensä yksitoista vuotta. Suomessa hän vietti joitakin

kesälomia ja joskus jopa kouluvuoden aikana muutamia kuukausia. Pysyvästi Suomeen hän muutti siirtyessään kuudennelle luokalle. Hänen kanssaan haastattelu toteutettiin 26.2.2014.

Toinen tutkittava on 23-vuotias mies Keski-Suomesta. Hän on syntyperältään täysin suomalainen, kuten vanhempansakin. Hän muutti perheineen alle kouluikäisenä ensin Italiaan ja sitten koulun alkaessa Chileen. Ulkomailla asuttuja vuosia kertyi yhteensä noin kuusi. Suomeen palatessaan hän meni kuudennelle luokalle kansainväliseen kouluun. Hänen haastattelunsa oli 21.3.2014.

Kolmas tutkittavista on 21-vuotias nainen Itä-Suomesta. Hän on syntyperäinen suomalainen, kuten vanhempansakin. Hän kävi Suomessa kolmannen luokan, mutta muuten on asunut Turkissa yhteensä seitsemän vuotta kehitysvuosiensa aikana. Suomeen hän palasi kuudennelle luokalle. Haastattelu pidettiin 3.12.2014.

Viimeisin tutkimukseen osallistunut on 24-vuotias nainen myöskin pääkaupunkiseudulta. Hän poikkeaa muista tutkittavista siten, että hän ei ole asunut ulkomailla pitkiä jaksoja. Hän on monikulttuurisen avioliittoon syntynyt lapsi, jolla on siten aiemmin mainitut kolmannen kulttuurin kasvatin ominaispiirteet. Hänen isänsä on ranskalainen ja äitinsä suomalainen. Tutkittava itse on syntynyt Suomessa, ja Ranskassa hän käy vuosittain tapaamassa sukulaisiaan. Hän on saanut suomalaisen ja ranskalaisen kasvatuksen, ja äidinkielen suomen lisäksi toinen kotikieli on ranska. Häntä haastateltiin 17.12.2014.

4.4 Aineiston analyysi

Pohtiessani laadullisen tutkimuksen luonnetta ja siihen sopivia analyysikeinoja päädyin teoriaohjaavaan analyysimuotoon (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 96). Tuomi ja Sarajärvi (2009) esittävät hyvin sen, millainen rooli teorialla on tutkimuksessa suhteessa aineistoon ja siitä ilmeneviin uusiin tietoihin: ”... *analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova*” (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 97).

Aineiston koostuessa kirjoitelmien lisäksi nauhoitetuista haastatteluista ne tuli muuttaa luettavaan muotoon analyysin helpottamiseksi. Ensimmäistä haastattelua litteroidessani kirjoitin kuulemani sanat sanalta taukojen kera, jolloin pituutta tuli yli puoli tuntia ja kymmenen sivua tekstiä. Se oli kuitenkin turhaa työtä ja merkityksetöntä tutkimuksen kannalta. Myöhemmät haastattelut litteroin sanasta sanaan editoiden, joiden pituudet pysyivät alle 20 minuutissa ja 3–4 sivussa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Tämä tapa oli riittävä aineistosta nousevien teemojen tulkintaan. Säilytin nauhoitukset

kuitenkin tutkimuksen valmistumiseen saakka, jotta tarvittaessa pystyisi lainaamaan suoria sitaatteja tutkittavilta.

Litteroinnin jälkeen siirryin aineiston käsittelyssä analyysivaiheeseen. Aineiston analyysiin käytin ensimmäiseksi sisällönanalyysia, joka on yksi yleisimmistä laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä. Tarkoitukseni oli saada kerätty tieto selkeään järjestykseen johtopäätelmien aikaansaamiseksi (Grönfors, 1982, 161, Tuomi & Sarajärvi 2009, 103 mukaan). Analyysi alkoi teemoittelemalla elämäkerralliset tuotokset, minkä jälkeen tein saman myös litteroiduille haastatteluille. Pyrkimyksenäni oli löytää tutkittavien kertomasta teorian pohjalta aiemmin luotuja teemoja, jotka muutin koodaten pelkistetympään muotoon (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 118). Pelkistetyt ilmaukset ryhmittelin aiemmin valittujen teemojen mukaan, minkä jälkeen etsin niistä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

Ensimmäisen analyysivaiheen eli sisällönanalyysin jälkeen löytyneiden yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien avulla aloin rakentamaan aineiston johtopäätelmien pohjalta syntyviä käsitteellisiä malleja, jotka ovat tyypillisiä fenomenografiselle analyysimenetelmälle. Sisällönanalyysin ja fenomenografisen analyysin toisistaan erottaa muun muassa se, että edellä mainittua ohjaa vahvemmin teorian pohjalta nousseet teemat ja käsitteet, kun taas jälkimmäistä aineistosta nousevat ajatukset ja käsitteet.

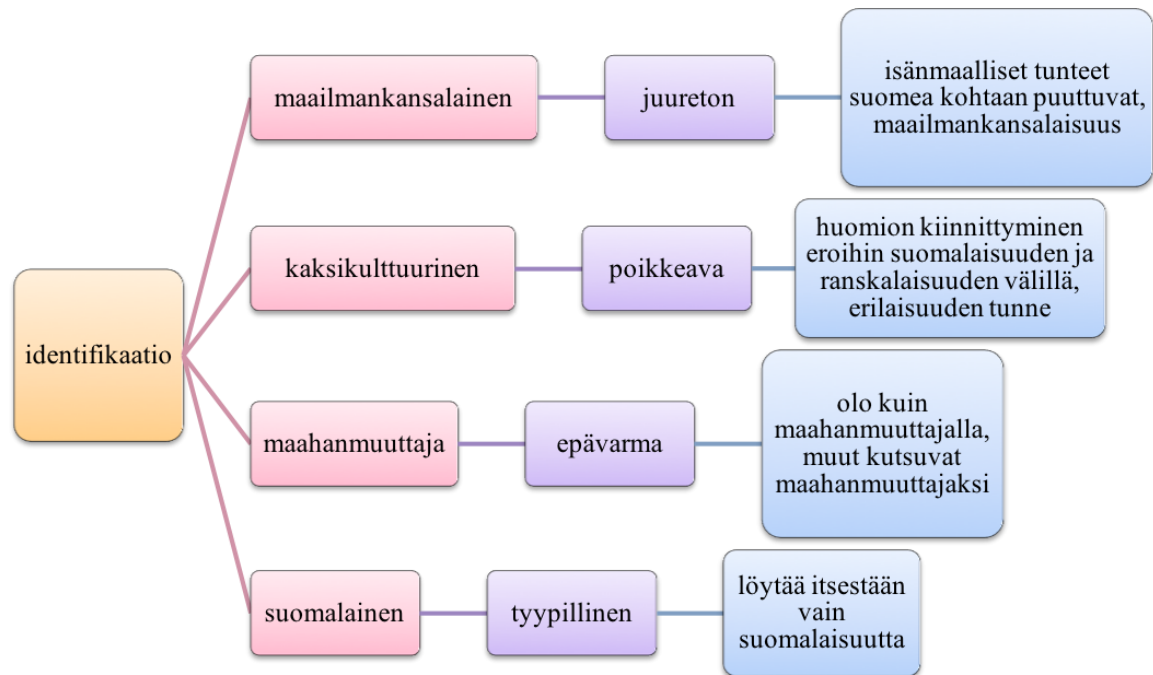
Fenomenografisen analyysin tarkoituksena on kuvata tutkittavien käsityksiä systemaattisesti. Tutkimustulokset koostuvat erilaisista kuvaavista kategorioista. Oleellista fenomenografiselle tutkimukselle on myös se, että kuvausten pohjalta on tarkoitus ymmärtää tutkittavien ajattelua, niiden kuitenkin edustamatta suoraan yksittäistä tutkittavaa, vaan enemminkin erilaisia ajattelutapoja yleisesti (Marton, 1988, 146; Häkkinen, 1996, 33).

Koin aineiston käsitteellistämisen kuvauskategorioiksi haastavaksi prosessiksi, sillä pienten eroavaisuuksien tunnistaminen ja nimeäminen omiksi kategorioikseen tuotti aluksi vaikeuksia aineiston ollessa runsas ja monitulkintainen.

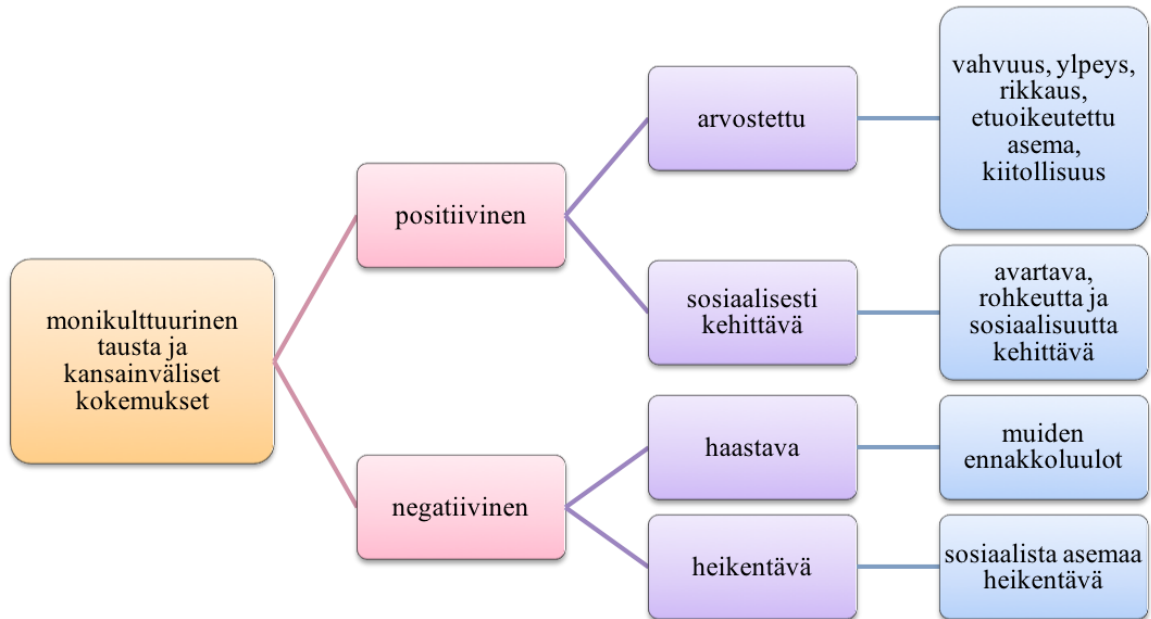
Analyysissa aineistosta nousseet käsitteellistykset abstrahoidaan aiemman teorian ja käsitteellisen paikannuksen (ks. luku 2) pohjalta käyttöön otettujen käsitteiden alle. Tässä tutkimuksessa organisoin aineiston kuvauskategorioihin abstrahoimalla eli erottelemalla ja yhdistelemällä aineistoa kokonaisuuksiksi. Pääluokiksi asetin haastattelupohjien luomisvaiheessa esiin tulleet teemat ja siten tutkimuksen kannalta oleelliset ilmiöt; identifikaation, monikulttuuriseen taustan, kuulumisen- ja toiseuden tunteen ja interkulttuurisen kompetenssin.

Pääluokat rakentuivat yhä pienemmistä ja tarkemmista yksiköistä, yläluokista, jotka tässä tutkimuksessa ovat em. kuvauskategorioita. Yläluokat taas koostuvat alaluokista, jotka loin aineistosta nousseiden pelkistettyjen ilmaisujen pohjalta. Seuraavissa kuviossa esittelen aineiston taulukoinnin ja luokkiin jaon.

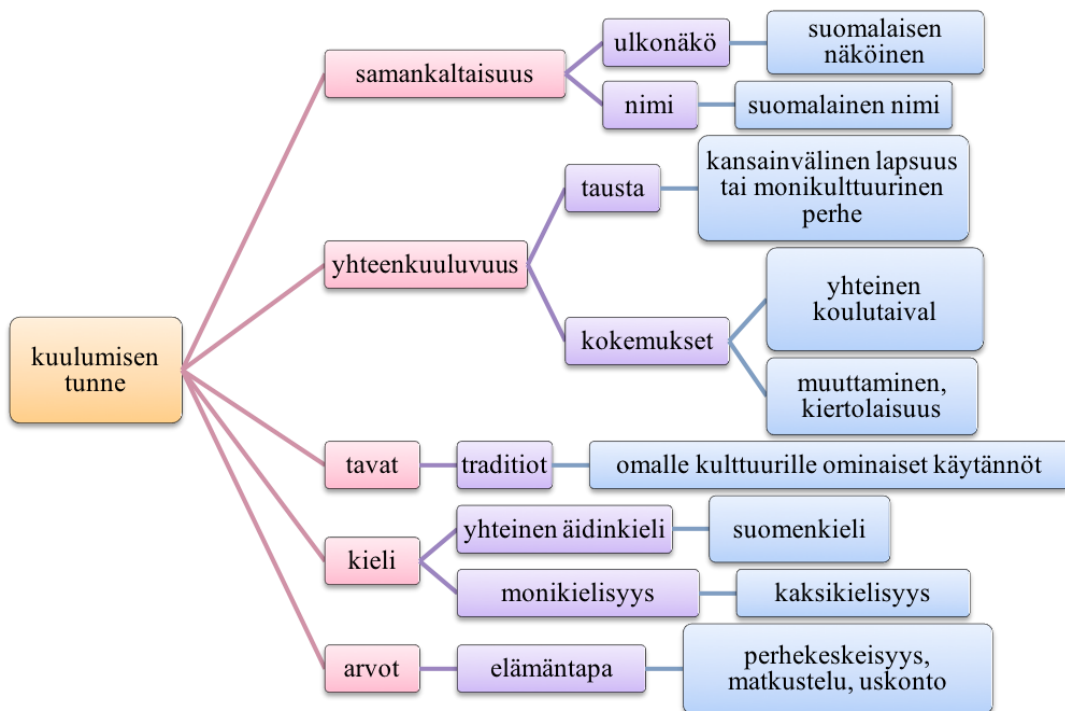
Kuvio 5. Esimerkki ensimmäisen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista.

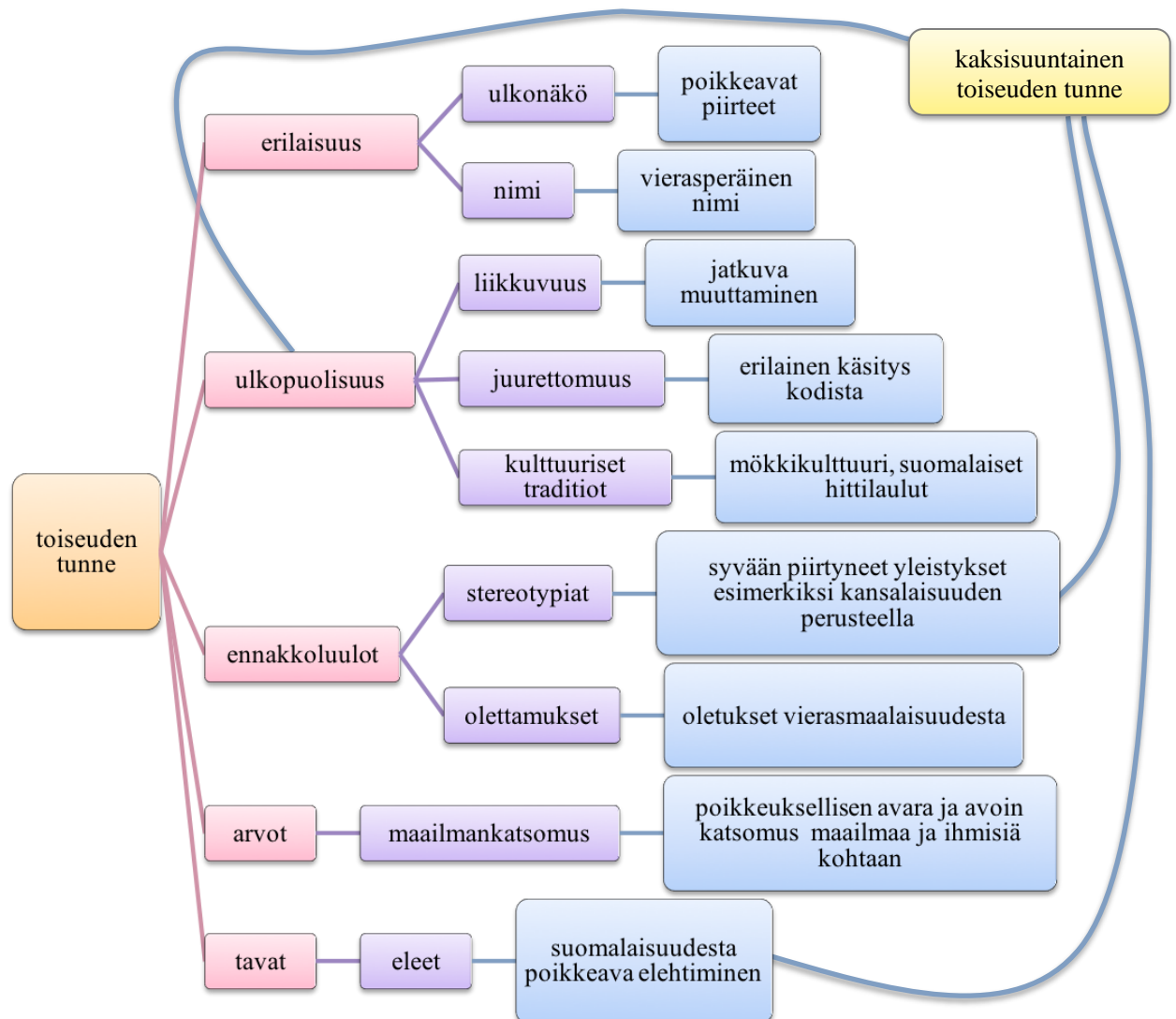
Kuvio 7. Esimerkki toisen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista.

Kuvio 6. Esimerkki kolmannen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista.

Kuvio 8. Esimerkki neljännen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista.

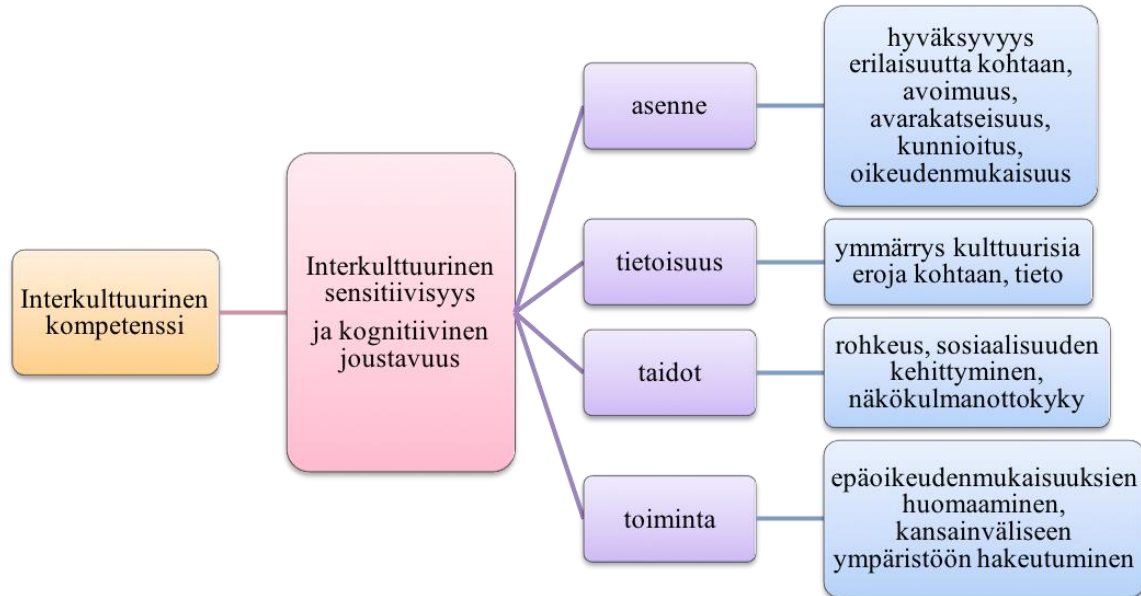

Kuvioissa 5-8 aineiston analyysin myötä aineistosta nousseet kuvauskategoriat ovat systeemiltään horisontaalisia. Horisontaalinen kategoriasysteemi tarkoittaa sitä, että kaikki kuvauskategoriat ovat samanarvoisia, esimerkiksi tärkeydeltään, eikä niitä siten voida laittaa paremmuusjärjestykseen. Kategorioiden rajoittaminen määrittyy sisällön perusteella, niin etteivät kategoriat mene keskenään limittäin. (Uljens, 1989, 47 ja 1991, 93; ks. myös Häkkinen, 1996, 36).

Kuvioissa 5-8 tutkittavien käsitysten pohjalta muodostetut kategoriat ovat sisällöllisesti toisistaan niin eroavaisia, ettei niitä voitaisi järjestää minkäänlaiseen järjestykseen. Ne ovat myös laadullisesti erilaisia, olematta kuitenkaan toistensa vastakohtia. Variaatiot osassa käsityksiä saattavat olla melko vähäisiäkin, mikä toisaalta on myöskin, kertoo

kuvauskategorian ja käsiteltävän teeman ilmaisumuotojen rajallisuudesta, kuten Larsson (1981, 20, Häkkinen, 1996, 36 mukaan) asian esittää.

Kuvio 9. Esimerkki viidennen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista.

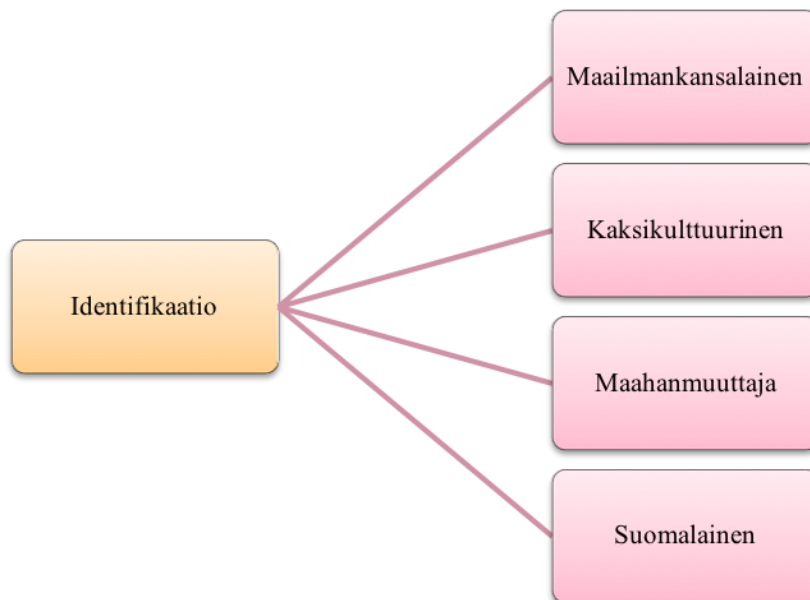
Kuviossa 9 fenomenografisen analyysin kuvauskategoriasysteemi muotoutui hieman eri tavalla. Kun edellinen systeemi muodostui horisontaalisesti, muodostui viimeinen systeemi enneminkin hierarkkisesti. Tässä tapauksessa hierarkkisen systeemin kategoriat järjestäytyvät aineiston sisäisen rakenteen mukaisesti. Kuviossa 9 *interkulttuurinen kompetenssi* on konteksti eli tausta-ajatus, jossa analyysi ja aineiston kategorisointi tapahtuu ja johon teorian ja empirian käsitteellistäminen pohjautuu. Kuvio 9 kuvauskategoriat nimesin teorian pohjalta, nähdessäni empiriasta nousseiden käsitysten sopivan niiden alapuolelle. Jokikokon (2002) interkulttuurisen kompetenssin ulottuvuudet ja Christmas ja Barkerin (2014) interkulttuurisen kompetenssin jako interkulttuuriseen sensitiivisyyteen ja kognitiiviseen joustavuuteen toimivat hyvänä pohjana tutkittavien lausumien pelkistetyille ilmaisuille (Jokikokko, 2002, 88 ja Christmas & Barker, 2014).

5 VARIAATIOIT KOLMANNEN KULTTUURIN KASVATIN KÄSITYKSISSÄ

5.1 Miten kolmannen kulttuurin kasvatit identifioituvat Suomessa ja miten he kokevat samastuvansa suomalaiseen kulttuuriin?

Tutkimukseen osallistuneet kolmannen kulttuurin kasvatit samankaltaisista monikulttuurista ja kansainvälisistä kokemuksista huolimatta erosivat toisistaan huomattavasti, kun heiltä kysyttiin, miten he käsittävät itsensä ja sopeutumisensa Suomeen ja suomalaisuuteen. Aineistosta analyysin myötä nousi neljä erilaista identifikaation tapaa. Nämä neljä tapaa kuvaavat kasvattien nykyhetken identifioitumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin.

Kuvio 10. Identifikaatio.

Tutkittavista yksi, 23-vuotias mies, koki olevansa kaikkien maailmalla asumiensa vuosien jälkeen identiteetiltään *maailmankansalainen*. Hän kertoi tuntemuksensa pohjautuvan juurettomuuteen ja siihen, ettei hän koe olevansa kovin isänmaallinen Suomea tai muitakaan valtioita kohtaan.

"Nyt kun mä olen täällä Suomessa niin en mä niin kuin itse ajattele et mä olen suomalainen... Ei mulla olen sillain mitään 'isänmaallisia' tuntemuksia Suomea kohtaan... Olen ennemminkin maailmankansalainen." M23

Toinen tutkittavista, joka oli monikulttuurisessa perheessä kasvanut 24-vuotias nainen, koki omaavansa tasaisesti kummankin kulttuurin ominaisuuksia. Hän on koko ikänsä asunut

Suomessa, mutta ranskalaisuus on ollut aina vahvasti läsnä kotona ja perhe-elämässä. Hän perusteli identiteettiään kahden eri kulttuurin näkökulmasta. Hänen identiteettinsä on *kaksikulttuurinen*.

”No mä olen ehkä aikaisemmin lapsena pitänyt itseäni suomalaisena, mä en oikeastaan... ei mulla ole koskaan ollut sitä, etten olisi halunnut olla ranskalainen, mut en mä sitten myöskään pitänyt sitä mitenkään arvossa... Kasvaessani aloin kiinnittämään huomiota niihin piirteisiin, jotka minusta tekevät ranskalaisen... Mä olin puoli vuotta vaihdossa Ranskassa, ja siellä huomasin, että miten paljon mussa on ranskalaista ja myös, miten paljon mussa on suomalaista. Siinä tavallaan huomasi et on aika puoliksi ja puoliksi ja sitten myös et ehkä ymmärtää sitä toista kulttuuria.” N24

”Lapsuudessani en ajatellut tulevani monikulttuurisesta perheestä, eikä isäni kulttuuritaustaa korostettu missään vaiheessa. Sitä ei myöskään peitelty – se oli normaali asia, itsestäänselvyys meidän perheessä.” N24

”Lapsuudessa en kokenut olevani erilainen tai monikulttuurisesta taustastani ylipäättään ei puhuttu, eikä sitä kotonakaan korostettu. Toki meillä kotona näkyi, nyt aikuisena ajatellessa, Ranska ja ranskalaisuus.” N24

”Vaikka yläkoulun puolella tutustuinkin muista kulttuureista tuleviin nuoriin, en kokenut samaistuvani heihin.” N24

Kolmas tutkittavista, myös monikulttuuriseen avioliittoon syntynyt 23-vuotias nainen, joka oli asunut pitkään ulkomailla kehitysvuosiensa aikana, koki, että muuttaessaan lapsena takaisin Suomeen hän tunsu pitkään olevansa *maahanmuuttaja*. Hän perusteli käsityksensä identiteetistään rakentuvan muiden ihmisten sanomisiin.

”Kyllähän ne vitsillä joskus töissä kaikki kutsuu mua maahanmuuttajaksi, mamuksi, et kyllä sitä on ajatellut et ei sitä ole täysin suomalainen.” N23

”Kun mä tulin Suomeen niin mä olin ehkä enemmän sellainen... Mä olin tosi ylpeä et mä olin puoliksi italialainen. Nykyään musta tuntuu et mä olen 85% suomalainen, varmaan myös se, kun on niin suomalaisen näköinen.” N23

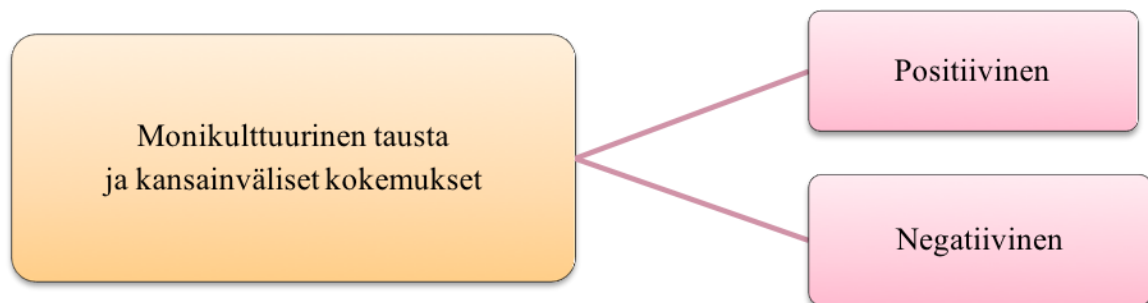
Neljäs tutkimuksen osallistuneista oli 21-vuotias nainen, joka on asunut suurimman osan kehitysvuosistaan ulkomailla. Hän kuitenkin koki, että oli onnistunut säilyttämään *suomalaisen* identiteetin ulkomailla asuessaankin ja Suomessa asuessaan ei ole tuntenut olevansa kulttuurisesti poikkeava valtaväestöstä.

”No kyllä mä itseäni ihan suomalaisena pidän.... Olen jo sen verran aikaa täällä asunut ja suomea aina puhunut niin... olen ihan suomalainen... ” N21

5.2 Minkälaisia ovat kolmannen kulttuurin kasvattien käsitykset erityisistä monikulttuurisista taustoistaan?

Kun tutkittavilta kysyttiin, miten ja millaisena he kokivat heidän monikulttuuriset taustansa ja kansainväliset kokemuksensa, haastatteluaineistosta ilmeni kahdenlaisia vastauksia; osa vastauksista olivat positiivisia ja osa negatiivisia sävyiltään.

Kuvio 11. Monikulttuurinen tausta ja kansainväliset kokemukset

Monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyttä positiivisena ilmiönä osoittaa myönteisyys omaa taustaa ja kokemuksia kohtaan. Positiivisista ilmaisuista löytyi kaksi alaluokkaa; ensimmäinen kuvaa monikulttuurista taustaa ja kansainvälisiä kokemuksia *arvostuksen* kohteena. Yksi tutkittavista koki olevansa etuoikeutetussa asemassa ja kiitollinen, toinen piti kansainvälisiä kokemuksiaan vahvuutena, kolmas ajatteli monikulttuurista taustaansa rikkautena ja neljäs tunsu ylpeyttä omista juuristaan ja kielitaidostaan.

”Joo, totta kai koen ne [kansainväliset kokemukset] vahvuutena.” M23

”Kyllä mun mielestä se [monikulttuurisuus] on rikkaus... Ei vahvuus... Mutta plussaa.” N23

”Musta tuntuu et mä olen etuoikeutettu... Mä olen tosi kiitollinen mun vanhemmille...” N21

”Lukiossa sitten aloitin pitkän ranskan ja isäni oli siitä hyvin mielissään. Silloin pahimpien teinimyrskyjen jälkeen aloin arvostaa perheessämme ja itsessäni ranskalaisuutta, jolloin sain paljon irti myös matkoistamme Ranskassa.” N24

Toinen alaluokka havainnollistaa monikulttuurisen taustan ja kansainvälisten kokemusten positiivista vaikutusta yksilön *sosiaaliseen kehitykseen*. Kaksi tutkittavista kertoi olevansa usein avarakatseisempia kuin monokulttuuriset ihmiset. Yksi tutkittavista arveli olevansa

parempi ottamaan kontaktia uusiin ihmisiin sosiaalisissa tilanteissa vuosien harjoituksen myötä.

"Perhetaustani on varmasti avannut omia silmiäni ymmärtämään ihmisten erilaisia taustoja ja lähtökohtia." N24

"Se on justiin ainakin antanut tällaista näkökulmaa, että vaikka ihminen olisi erilainen niin kuitenkin pystyy hyväksymään sen samanlaisena, kun kaikki muut. Vähän avarampi katse elämään, ehkä." M23

"Mä luulen, että mä olen rohkeampi ja sosiaalisempi ottaa kontaktia, koska olen joutunut tekemään sitä niin paljon, kun mä olen tavallaan joutunut menemään epämuokavuusalueelle. Se ei tunnu enää niin pahalta." N24

Monikulttuurinen tausta ja kansainväliset kokemukset ovat myös aiheuttaneet negatiivisia kokemuksia osalle tutkittavista. Aineistosta nousi negatiivissävytteisistä vastauksista kaksi alaluokkaa: Yksi tutkittavista koki monikulttuurisen taustansa joskus *haastavana*. Arjessa on usein tilanteita, jolloin hän on kohdannut ihmettelyä toisilta ihmisiltä. Lisäksi tutkittava koki, että monikulttuurisuus voidaan nähdä myös *heikkoutena*. Monikulttuurisen taustan omaavana erilaisuus valtaväestön kanssa voi heikentää omaa sosiaalista asemaa.

"Kyllä mä olen varmaan siitä jotenkin ollut pahoillani, että on erilainen ja vaikea sukunimi. Kyllä mä olen siitä ylpeä, mutta se vois olla helpompi." N24

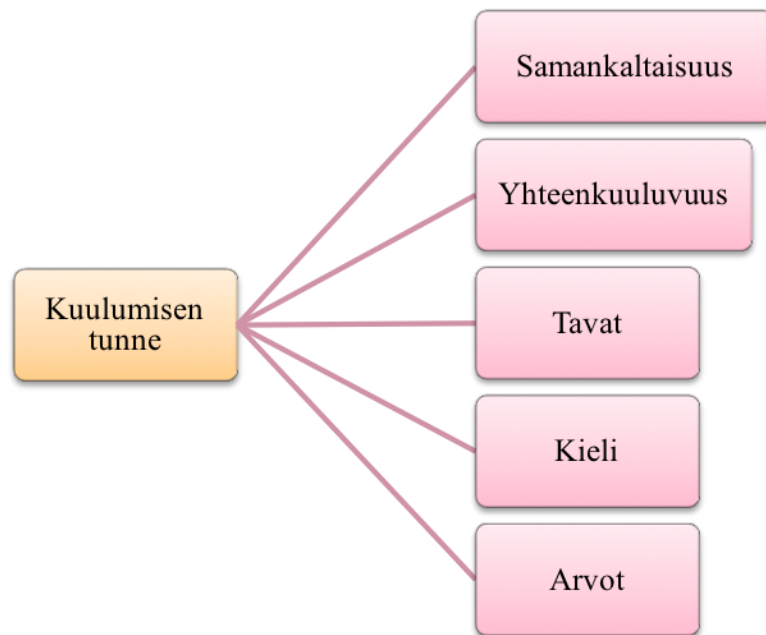
"Ku tulin Suomeen mä sain kuulla tosi paljon siitä et mä puhun käsillä [kuten italialaisilla on tapana], ei se nyt ollut kiusaamista mutta lapsena se tuntuu siltä... Et mussa on vikaa, kun kaikki koko ajan mainitsi siitä, kun mä huidon tällä tavalla mun käsillä, kun mä puhun." N23

"Välillä mä toivon et sitä [monikulttuurisuutta] ei huomattaisi, mutta välillä et huomattaisiin. Kun tavallaan se on mun paras puoli ja välillä heikoin." N24

5.3 Millä tavoin kasvatit kuvailevat kuulumisen tunteitaan?

Tutkittavat määrittelivät kuulumisen tunteitaan monin eri tavoin. Analyysin myötä aineistosta nousi viisi eri yläluokkaa, joiden kautta kuulumisen tunteita kuvailtiin; *samankaltaisuuden tunteen*, *yhteenkuuluvuuden tunteen*, *yhteisten tapojen*, *yhteisten kielten* ja *yhteisten arvojen* kautta.

Kuvio 12. Kuulumisen tunne

Tutkittavien käsitysten mukaan *samankaltaisuuden* tunne syntyy esimerkiksi samankaltaisen ulkonäön tai suomalaisen nimen myötä.

Yhteenkuuluvuuden tunnetta vahvistaa taustojen samanlaisuus. Kansainvälinen lapsuus tai monikulttuurinen perhe, synnyttää yhteenkuuluvuutta. Myös samanlaiset kokemukset, henkilöhistoria, yhteinen koulutaival tai ulkomaille muuttaminen ja kiertolaisuus luo yhteenkuuluvuutta.

"Yliopistossa tutustuin toiseen tyttöön, jolla myös oli monikulttuurinen perhetausta. En ollut aikaisemmin tajunnut, kuinka toisinaan tarvitsin vertaistukea asioihin, jotka vain toinen monikulttuurisesta taustasta tuleva voi ymmärtää." N24

"... Me muutettiin yhden mun kaverin kans samaan aikaan Turkista... Me oltiin aika tiiviisti silloin ala-asteen aikaan..." N21

"Suomalaiset lapset olivat saaneet erilaisia vaikutuksia kuin me, jotka olimme asuneet koko lapsuutemme muualla. Vaikka luokkamme oli kansainvälinen, minulla ja parhaalla kaverillani oli vielä vaikeampaa kuin muilla, jotka tulivat kanssani samalle luokalle uutena, sillä vanhempamme ja opettajamme Turkissa olivat kasvattaneet meidät kristillisin periaattein. Emme olleet aina samaa mieltä kaikista asioista." N21

"Kyllä mä huomasin, että kun mun nykyisissä opinnoissa on yksi tyyppi, joka on kanssa ollut lähetystyön takia Nepalissa, niin sen kanssa oli yhteisiä asioita juteltavana... Huomasin, että sen kanssa oli enemmän asioita, mistä jutella kuin muitten kanssa." N21

Kaksi tutkittavaa kokivat välitöntä yhteyttä toisten ihmisten kanssa, joilla oli arjessaan yhtä vahvat *tavat* ja käytänteet kuin heillä, oli kyse sitten kansallisista tai uskonnollisista traditioista.

Tutkittavista 23-vuotias mies koki *kielellä* olevan myös vahva vaikutus kuulumisen kokemuksissa. Yhteinen kieli, yhtäläinen kielitaito, monikielisyys ovat tekijöitä, jotka helposti yhdistävät kasvatin muiden ihmisten kanssa.

”...The first friend I truly made happened to be a foreigner joining our class a month or so after me.” M23

”Ehkä siinä on sitten tämä kieli sitten... En ehkä tunne oloani niin mukavaksi suomea puhuessani... Mun mielestä se on helpompaa puhua ulkomaalaisille, kun mä pystyn puhumaan englantia, koska se tulee luonnollisemmin.” M23

Tutkittavista 24-vuotias nainen kertoi samansuuntaisten *arvojen* ja ajatusmaailman olevan yksi yhdistävä tekijä kuulumisen kokemuksissa.

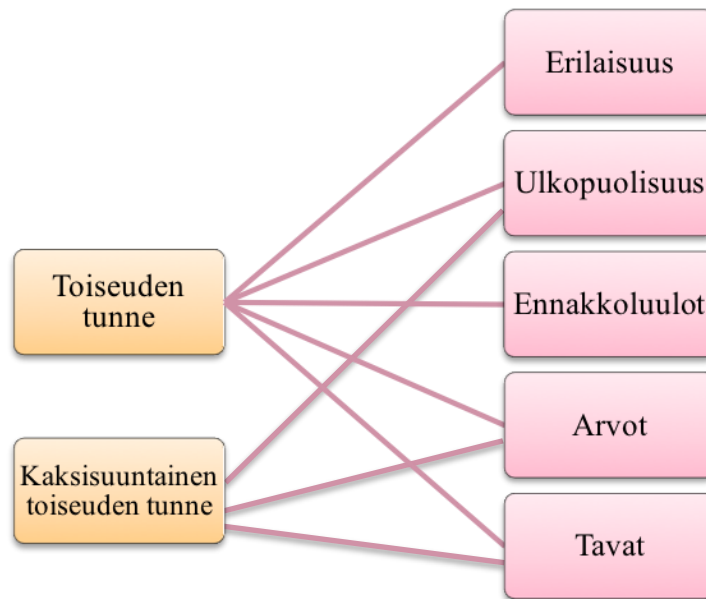
”Hän ajatteli samalla tavalla ja jakoi kanssani samanlaisia arvoja.” N24

”Toisinaan tarvitsin vertaistukea asioihin, jotka vain toinen monikulttuurisesta taustasta tuleva voi ymmärtää. On ikävä puhua sellaiselle, joka ei ymmärrä, miltä jotkut asiat tuntuvat, koska niillä ei ole sitä samanlaista kulttuuritaustaa. Silloin sellainen ystävä, jolla on saman tyyppinen tausta, niin ehkä ymmärtää sen paremmin, et miksi esim. perhe on niin tärkeä.” N24

5.4 Millä tavoin kasvatit kuvailevat toiseuden tunteitaan?

Kolmannen kulttuurin kasvateilta toiseuden kokemuksista ja tunteista puhuminen vaikutti aluksi vaikealta. Suoriltaan kukaan tutkittavista ei uskonut kokeneensa toiseutta, mutta haastattelun edetessä tutkittavat joko tietoisesti tai tiedostamattaan kertoivat tilanteista, erityisesti lapsuudestaan, jotka ovat aiheuttaneet toiseuden tunnetta kasvatissa. Aineistoa analysoidessa päädyin viiteen eri yläluokkaan toiseuden tunteita luokitellessani.

Kuvio 13. Toiseuden tunne

Erilaisuus ilmeni yhtenä vaikuttajana kasvatin toiseuden tunteeseen. Tutkittavista 24-vuotias nainen koki erilaisuutta valtaväestöstä poikkeavan ulkonäkönsä ja vierasperäisen nimensä takia.

"Suomessa, jos joku aloittaa keskustelun mun kanssa sillain et kysyy et olenko mä ulkomaalainen, niin mulla tulee siitä tosi ikävä olo, sellainen et tämä ei ole mun kaveri. Mä toivon, että se huomataan et mä en ole suomalaisen näköinen, mutta mä toivoisin et se ei olisi se ensimmäinen asia, joka huomataan ja jolla avataan keskustelu." N24

"No kyllä mä tunnen itseni erilaiseksi. Joissakin tilanteissa tosi erilaiseksi." N24

Ulkopuolisuus ilmeni toisena toiseuden tunteen aiheuttajana. Tutkittavista 23-vuotias mies ja 23-vuotias nainen kokivat ulkopuolisuuden ja ulkopuolelle jäämisen syntyvän jatkuvan muuttamisen seurauksena. Myös erilainen käsitys siitä, mikä määrittää kodin ja juurettomuuden tunne erottivat kasvatit muista. Lisäksi suomalaisesta kansanperinteestä ulkopuolelle jääminen on aiheuttanut yhdessä tutkittavista toiseuden tunteita.

"Kyllä siinäkin varmaa jossain vaiheessa tulee sellainen et ne muut muistelee mitä tapahtui, kun mä en ollut paikalla. Mihin ei tietenkään itse voi... niin kuin osallistua keskusteluun, jos on ollut jossain muualla..." N23

"Tulin pariaksi kuukaudeksi, niin totta kai niin kuin, jos sä tulet johonkin luokkaa aina välillä vaan niin onhan se välillä sillain, että on niin kuin kaveriporukoita mihin sä sitten aina niin sanotusti änkeät ja kyllä mua totta kai pidettiin sit niin kuin... Ei mua kiusattu ala-asteella tai mitään mut totta kai sä tunnet sen, että jos niillä on sellaisia omia juttuja et 'mitä tehtiin viime vuonna ja niin edelleen ja aina jotain omia muistelmia mihin ei ikinä itse pystynyt liittyy...' " N23

"Mä olin Frankfurtissa harjoittelussa, siellä on enemmän ehkä ulkomaalaisia kuin saksalaisia, niin siellä mä tunsin itseni kotoisaksi, kun kukaan muukaan ei tunne itseään saksalaiseksi, kun taas Suomessa mä tunnen irralliseksi itseni joskus..." M23

"Ei ne kuitenkaan ollut loppujen lopuksi niin kansainvälismielisiä ja ne on asunut niin pieninä ulkomailla niin ne ei edes muista sitä... Niin loppujen lopuksi mä olin just tullut ulkomailta, ja ne oli olleet siellä ykkösluokasta asti, kun mä tulin vasta kuudennelle luokalle. Siellä oli kuitenkin niitä pieniä ryhmiä ja kaveriporukoita. Ei se [sopeutuminen] ehkä niin helppoa kuitenkaan ollut." M23

"... Jotkut suomalaiset laulut ja -laulajat ovat minulla täysin pimennossa, kun taas toiset lapset ovat kasvaneet niitä lauluja laulaen... Myöskään perussuomalaiset asiat eivät tulleet lapsuudessa tutuiksi; ensimmäiset kokemukseni mökkielämästä tulevat lähinnä aikuisiältä..." N24

"Kun tulimme takaisin Suomeen lopullisesti, sopeutuminen oli vaikeampaa kuin ensimmäisellä kerralla. Olin vanhempi, ja suomalaiset olivat saaneet erilaisia vaikutuksia kuin me, jotka olimme asuneet koko lapsuutemme muualla." N21

Toiseuden tunteita ovat myös aiheuttaneet erilaiset *ennakkoluulot* kasvatteja kohtaan. Yksi tutkittavista on törmännyt olettamukseen vierasmaalaisuudesta nimen ja ulkonäkönsä perusteella.

"Tällaiset asiat liittyvät esimerkiksi nimeeni, jota sain aina tavuttaa kirjain kirjaimelta, ja jota muut eivät osanneet lausua. Joudun taas selittelemään, mistä nimeni on peräisin, se on ärsyttävää... Mulla tulee siitä sellainen olo, etten ole suomalainen." N24

"Yläkoulussa mun luokanohjaaja pyysi mua suomentamaan englannin tunnilla yhden otsikon, joka oli ranskaksi. Mä en silloin vielä osannut lukea ranskaa, niin musta oli kauheaa joutua luokan edessä sellaiseen tilanteeseen, joka nolotti niin paljon." N24

Toiseuden tunnetta on myös aiheuttanut vastakkainen tilanne:

"Se on epäreilua, että kun näyttää niin suomalaiselta, että sitten sun oletetaan tietävän kaikki asiat mitä suomalainenkin tietää... Esimerkiksi ruotsia." N23

Lisäksi toiseuden tunnetta kasvateille on aiheuttanut erilaisten *arvojen* ja ajatusten esille tuleminen. Kaksi tutkittavaa koki, että heidän maailmankatsomus poikkeaa valtaväestön avaruudellaan ja avoimuudellaan.

Yhtenä toiseuden kokemuksia aiheuttaneena tekijänä on yhdessä tutkittavassa synnyttänyt hänen tapansa puhua ja *elehtiä*, joita valtaväestön edustajat ovat kommentaillaan korostaneet poikkeavaksi ominaisuudeksi.

"Kun tulin Suomeen, mä sain kuulla tosi paljon siitä, että mä puhun käsillä [kuten italialaisilla on tapana]. Ei se nyt ollut kiusaamista mutta lapsena se tuntuu siltä... Että mussa on vikaa, kun kaikki koko ajan mainitsi siitä, kun mä huidon tällä tavalla mun käsillä, kun mä puhun." N23

Kokemuksia toiseuden tunteesta on myös aiheuttanut erilaiset *kulttuuriset traditiot*, kuten tutkittavista 24-vuotias nainen kertoo:

”Jouluna laitamme jouluseimen, söimme perheenä yhdessä illallisen ja teimme paljon yhdessä asioita, joita muut kaverini eivät tehneet perheidensä kanssa. Teinivuosina perhekeskeisyys ja yhteisöllisyys ärsytti, kun muut kaverit viettivät vähän aikaa vanhempiensa kanssa ja me menimme [perheenä] telттаilemaan.” N24

Kaksisuuntaista toiseuden tunnetta kokenut 24-vuotias nainen on kohdannut tilanteita, joissa hän on kokenut itse sulkevansa itsensä jostakin yhteisöstä.

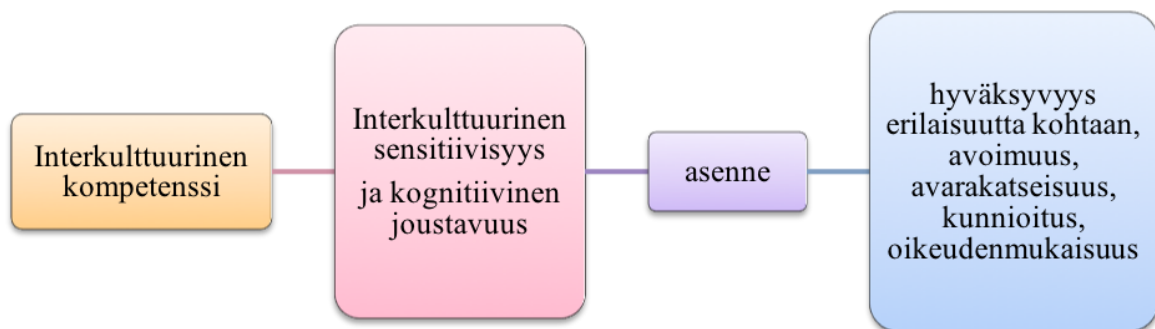
”Vaikka yläkoulun puolella tutustuinkin muista kulttuureista tuleviin nuoriin, en kokenut samaistuvani heihin, eikä minulla edelleenkään ole juurikaan muita kuin täysin suomalaisia ystäviä.” N24

6 KOHTI INTERKULTTUURISUUTTA

6.1 Kolmannen kulttuurin kasvattien asenteet erilaisia ihmisiä ja kulttuureja kohtaan

Tutkittavien kokemusten perusteella muodostuneet käsitykset omasta interkulttuurisesta kompetenssistaan korostivat hyväksyntää erilaisuutta kohtaan, avoimuutta tutustuttaessa uusiin ja erilaisiin ihmisiin, avarakatseisuutta kohdatessa uudesta ja itselle vieraasta kulttuurista tulleita ihmisiä ja kunnioitusta toisten kulttuureja kohtaan.

Kuvio 14. Kolmannen kulttuurin kasvattien asenne

"I feel I am more acceptable of different types of people and the level of prejudice is definitely lower than when comparing to many of my Finnish friends." M23

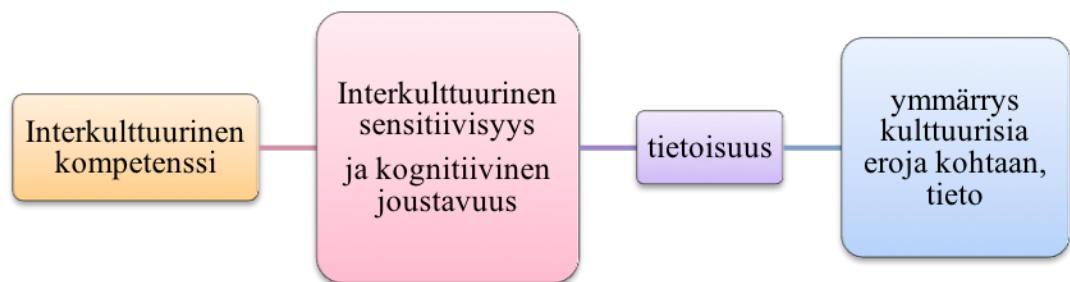
"Huomaan myös ärsyntyväni muiden ihmisten kielteisestä puheesta esimerkiksi maahanmuuttajia, vaihto-opiskelijoita, kielten opiskelua tai monikulttuurisuutta kohtaan." N24

6.2 Kolmannen kulttuurin kasvattien tietoisuus omasta kotikulttuuristaan ja vieraista kulttuureista

Muuttaessaan kulttuurista toiseen osa tutkittavista oppivat erottamaan erilaisille kulttuureille ominaisia piirteitä ja toisaalta he myös huomasivat, miten eri tavoin jotkin asiat Suomessa toimivat, kuin muualla maailmassa. Eri tapoja ja erilaisuutta ei pidetty merkittävänä asiana

tai se hyväksyttiin, eikä erilaisuus toisten ihmisten kesken vaikuttanut kasvattien arkeen juuri ollenkaan.

Kuvio 15. Kolmannen kulttuurin kasvattien tietoisuus

"Clear groups of friends were already formed when I started school in Finland unlike in Chile where everyone was with everyone. This "grouping" has been something I have noticed since moving to Finland, but I would say that nowadays I try to mostly stay away from being attached to one group and instead make friends and be associated with everyone." M23

"Luokallamme oli eräs tyttöporukka, joka oli kuin suoraan Mean Girls -elokuvasta, enkä ollut tottunut sellaisiin ihmisiin. Meillä ei koulussa Turkissa ketään koskaan kiusattu." N21

"Neljännellä luokalla luokalleni tuli afrikkalainen tyttö, jonka kanssa ystäväystyin ja sittemmin tuli paras kaverini. Olimme erottamattomat ja meille aina naurettiin (hyvällä tavalla) kun olimme niin eriparia. Toinen iholtaan erittäin tumma ja minä erittäin vaalea. Meitä kutsuttiin, en muista nimeä mutta sellaiseksi keksiksi, jossa on tumma sisus ja vaaleat keksit. Minulla oli myös kaverina toinen ulkomaalainen kaveri, mutta en nyt muista mistä hän oli kotoisin. Ehkä Turkista. Asialla ei ollut silloin mitään väliä." N23

"Muistan ihmetelleeni, kun Suomeen tulin miten erilainen suhtautuminen Suomessa oli poikiin. Italiassa kaikki leikki kaikkien kanssa ja synttäreille kutsuttiin koko luokka." N23

"Italiassa oli ainakin tuolloin tapana, että jokaisella luokalla oli yksin tai kaksi erityisopetusta vaativaa kehitysvammaista. Tämä tuntui ihan normaalilta tuolloin." N23

"Kouluympäristöni ei ollut lainkaan kansainvälinen. Luokallani ei ollut yhtään maahanmuuttajaa. Venäjänkielisiä ehkä, mutta emme me lapset tehneet eroa heidän ja meidän välille." N24

Tutkittavat olivat kokemustensa myötä oppineet myös suomalaisuudesta uusia puolia sekä alkaneet arvostamaan kotikulttuurinsa hyviä puolia.

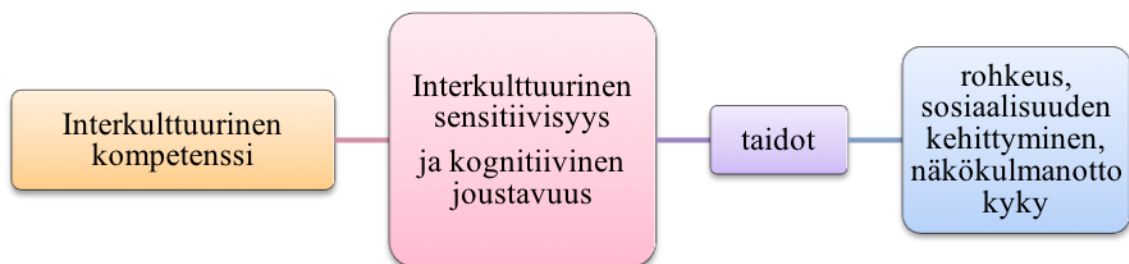
“Getting to truly know a Finn took more time. Comparing the amount of time, it took for one to get comfortable with other Finns and the foreign friend(s), there was certainly a huge distinction.” M23

”Nykyään tykkään suomalaisten niin sanotusta juroudesta, vaikka aluksi vieroksuin sitä, että miksi lähikaupan tädit eivät rupattele yms. Nykyään arvostan suuresti sitä, että jos joku on sun kaveri, niin se myös on sitä. Italiassa ollaan peruskohteliaita yleensä aina kaikille, ja ikinä et voi tietää kuinka aitoa se on. Totta kai minulla on kuitenkin myös ikävä sitä osaa italian kulttuurissa, että tuntemattomille jutteleminen ei ole iso kynnys.” N23

6.3 Kolmannen kulttuurin kasvattien taidot vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa

Kaksi tutkittavista koki, että heidän kokemuksillaan on vaikutusta heidän sosiaaliin taitoihin. Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus ovat aiheuttaneet oppimistilanteita, joista on otettu opiksi ja hyödynnetty tulevissa vastaavanlaisissa tilanteissa.

Kuvio 16. Kolmannen kulttuurin kasvattien taidot.

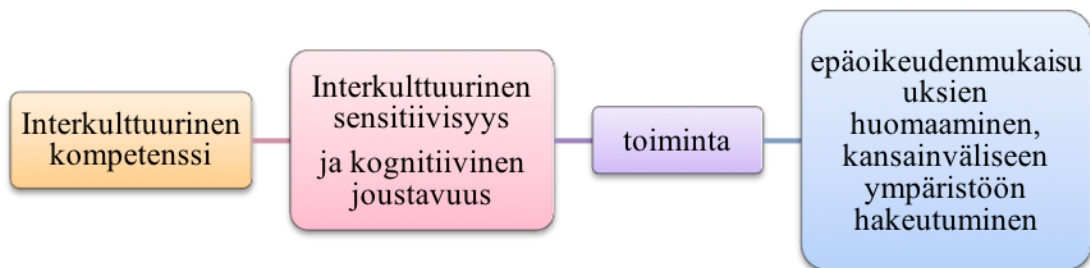
”Olimme asuneet Turkissa viisi vuotta, kun tulimme vähän pidemmäksi aikaa pois. Jouduin käymään kolmannen luokan Suomessa. Ensimmäisenä koulupäivänä luokkakaverini pyysivät minua ”olemaan” enkä ymmärtänyt mitä he yrittivät sanoa. ’Voiksä olla?’ katsoin heitä kummastuneena ja kieltäydyin. Kesti hetken oppia ymmärtämään suomen puhekieltä...” N21

”Mä luulen, että mä olen rohkeampi ja sosiaalisempi ottaa kontaktia, koska olen joutunut, tekemään sitä niin paljon, kun mä olen tavallaan joutunut menemään epämukavuusalueelle.” N24

6.4 Kolmannen kulttuurin kasvattien kokemusten vaikutus omaan toimintaan

Tutkimukseeni osallistuneet kolmannen kulttuurin kasvatit kertoivat haastattelun yhteydessä myös nykyhetkestään ja tulevaisuuden suunnitelmistaan. Kaksi tutkittavista ilmaisi selkeästi halunsa pysyä kansainvälisissä piireissä ja ylläpitävänsä opittuja kielellisiä ja kulttuurisia taitoja työelämässään.

Kuvio 17. Kolmannen kulttuurin kasvattien toiminta

”I hope to one day live and work abroad in an international setting.” M23

”Nyt opiskelen yliopistossa englannin kieltä ja kulttuuria. En voisi kuvitella itseäni opiskelemassa mitään muuta.” N21

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

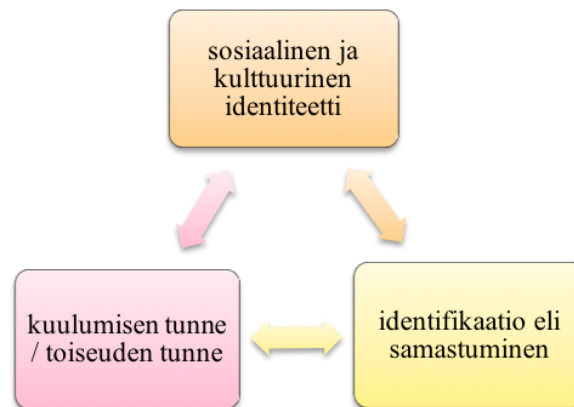
7.1 Kolmannen kulttuurin kasvatin identifikaatio ja interkulttuurinen kasvu

Aineistoista lainatut tutkittavien lausumat ja niiden avulla muodostuneet käsitykset heidän monikulttuurisista taustoistaan sekä kansainvälisistä kokemuksistaan vahvistavat sosiokulttuurisen oppimisen teoriaa. Heidän käsityksensä ja kokemuksensa maailmasta ja todellisuudesta ovat sosiaalisesti opittuja ja tuotettuja. Heidän merkityksenantonsa ovat syntyneet niiden sosiaalisten ja kulttuuristen edellytysten mukaan, missä ympäristössä he ovat sosiaalistuneet. Osallisuus niihin sosialisointeihin on muovannut kasvateista sellaisia, kun he nyt ovat.

Tässä tutkimuksessa, kun kasvattien identiteettejä on lähestytty tutkittavan oman merkityksenannon näkökulmasta, identiteetti voidaan nähdä silloin henkilökohtaisten päätösten, käsitysten ja väittämien tuotoksena. Tutkimustuloksista kumpuavat käsitykset ovat linjassa Verkuytenin (2005) ajatusten kanssa. Hän esittää että, identiteettiä tutkittaessa yksilön ajatukset, tunteet ja käytös ovat keskiössä. Yksilöä ei nähdä passiivisena tiedon vastaanottajana, vaan hän on kykenevä ajattelemaan, analysoimaan, puolustamaan, reagoimaan ja luomaan omia ajatuksiaan. Tätä näkökulmaa ilmentää myös tämän tutkimuksen tulokset, joiden mukaan yksilön identiteetti ei ole vain yhdenlainen ja staattinen tila vaan alati muuttuva ja kontekstiriippuvainen. Yksilö ei voi juurikaan vaikuttaa siihen, miten ympäristö hänet määrittelee. Tilanteet ja konteksti ovat tärkeitä identiteetin rakennusosia, sillä ne luovat mahdollisuuksia ja rajoituksia. Identiteetti tai identiteetit ovat siis aina, jollain tapaa ennalta rakennettuja.

Tutkimukseen osallistuneet kasvatit ovat identifikaatioprosesseissaan saavuttaneet eräänlaisen itsetietoisuuden ja -ymmärryksen tason, jossa käytiin jatkuvaa keskustelua itsen ja sosiaalisen kontekstin kanssa, näin on myös Verkuyten (2005) esittänyt identifikaation tapahtuvan (ks. Verkuyten, 2005, 16-17, 23) He kuvailivat itseään sekä omien käsitystensä avulla, mutta myöskin toisten ihmisten tuottamien kertomusten kautta. Aivan kuten kappaleessa 2.2.3 Talib ym. (2004), Yuval-Davis (2006) ja Jylhä (2012) täsmensivät: sosiaalinen ja kulttuurinen identiteetti, identifikaatio sekä kuulumisen tunne ovat kaikki yhtä suurta sosialisointien kiertokulkua, kuten kuvio 18 sen havainnollistaa.

Kuvio 18. Identiteetin, identifikaation ja kuulumisen tunteen kiertokulku

Jokainen yksilö, tässä tutkimuksessa kolmannen kulttuurin kasvatti, kuuluu moneen erilaiseen sosiaaliseen ryhmään, tai käytäntöyhteisöön, kuten Wenger sen ilmaisi. Kokemustensa myötä kasvatit kantavat montaa käytäntöyhteisöä mukanaan, joiden kautta he määrittelevät itseään. Ketään ei voi määrittää vain yhden yhteisön tai kokemuksen kautta, vaan kasvatit ovat toisin sanoen yhteisöjensä ja kokemustensa summia, kuten Verkuyten on myös sanonut identiteettien määrittelystä (Verkuyten, 2005, 50). Tämän tutkimuksen aineisto kuvasi sitä, miten tutkittavat määrittelivät itsensä, identifikaationsa, mutta myös sen, miten he ajattelevat omien kansainvälisten kokemusten ja monikulttuuristen taustojensa vaikuttaneen heihin ihmisinä. Syntyessään yhteen kulttuuriin ja asuessaan toisissa kulttuureissa, tutkittavat ovat omaksuneet vieraista kulttuureista itsensä rakennusosia, välillä jopa huomaamattaan. Toisaalta taas, jo aikuisikään ehtineet tutkittavat ovat pystyneet ja joutuneetkin refleктоimaan omia kokemuksiaan ja pohtimaan viimeistään nyt sitä, miten heidän kokemuksensa ja taustansa heihin ovat vaikuttaneet.

Tutkimukseen osallistuneilla tutkittavilla on monia erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia käytäntöyhteisöjä identiteettiensä perustana ja siten mahdollisuus erilaisiin identiteettiyhdistelmiin on koko ajan läsnä, kuten Verkuyten (2005) on myös todennut (Verkuyten, 2005, 50-51). Sosiaaliset ja kulttuuriset identiteetit eivät välttämättä ole toisistaan riippuvaisia, mutta saattavat olla vuorovaikutuksessa keskenään sekä järjestäytyä myös niin sanotusti tärkeysjärjestykseen, kuten tutkittavat haastatteluissa kertoivat.

Kuten aineiston löydökset kuvaavat, on mahdollista tuntea itsensä suomalaiseksi, mutta silti erilaiseksi kuin valtaväestö. On myös mahdollista kokea toinen sosiaalinen tai kulttuurinen identiteetti toista identiteettiä ominaisemmaksi, esimerkiksi maahanmuuttajaksi itseään

nimittänyt kasvatti sanoi samalla myös olevansa nykyään noin '85-prosenttisesti suomalainen'.

Talib ym. (2004) ovat sitä mieltä, että ihminen on aina tavoitteleva positiivista sosiaalista identiteettiä ja tässäkin tutkimuksessa tutkittavat joutuivat tasapainottelemaan oman taustansa ja valtaväestön identiteettimääritelmien välillä (ks. Talib, Löfström & Meri, 2004, 66). Kun tutkittavan sosiaalisen tai kulttuurisen identiteetin ja valtaväestön sosiaalisen ja kulttuurisen identiteetin välillä ei ole eriarvoisuutta tai ristiriitaa, ei ole tarvetta valita toista yli toisen, kuten itseään vanhempana kaksikulttuuriseksi nimittänyt tutkittava totesi haastattelussaan. Silloin, kun tutkittavan edustama sosiaalinen tai kulttuurinen identiteetti ei ole ollut valtaväestön suosiossa, hän joutunut valitsemaan toisen tai jopa kieltämään oman taustansa, kuten hän on saattanut lapsuudessaan tehdä ranskalaisuuden jäädessä taka-alalle.

Tutkimukseen osallistuneista tutkittavista monikulttuuriseen avioliittoon syntyneiden käsitykset omasta itsestä, sosiaalisesta ja kulttuurisesta identiteetistä erosivat kahden muun syntyperältään täysin suomalaisen kasvatin käsityksistä. Monikulttuuriseen avioliittoon syntyneet tutkittavat kokivat eri tavalla haasteita identifikaatioprosessiensa aikana, sillä heidän sisäinen minäkuvansa saattoi olla suurensikin ristiriidassa ulkoa annettujen identiteettimääritelmien kanssa. Toinen heistä koki olevansa suomalainen vierasmaalaisen kehossa Suomessa, toinen tunsu samoin asuessaan Italiassa.

Freudin (1955) mukaan identifikaatio on prosessi, jossa ihminen omaksuu toisten uskomuksia, arvoja ja normeja omakseen (Freud, 1955; Verkuyten, 2005, 64). Identifikaatio ei kuitenkaan voi suoraan tuottaa identiteettiä ja kuulumisen tunnetta, vaan toisten on myös tunnistettava ja vahvistaa niin sanottu identiteetin anomus (Verkuyten, 2005, 65). Tutkittavat, jotka ovat syntyperältään täysin suomalaisia, kokivat voivansa vapaammin valita oman sosiaalisen ja kulttuurisen sijaintinsa. Toinen sanoi olevansa suomalainen ja toinen ehdottomasti halusi tulla tunnetuksi mieluummin maailmankansalaisena. He eivät olleet myöskään kokeneet ulkopuolelta tulevaa painetta siitä, että heidän kuvansa itsestään olisi liian erilainen tai väärä. Tutkimukseen osallistuneista tutkittavista erityisesti monikulttuuriseen avioliittoon syntyneet kokivat haasteita identifikaatioprosessissaan erityisesti ulkopuolelta tulevien positiivisten tai negatiivisten vahvistusten takia.

Mielenkiintoista oli huomata, etteivät tutkimukseen osallistuneet tutkittavat itse osanneet nimetä itseään erityisen monikulttuurisen ryhmän edustajiksi, eli kolmannen kulttuurin kasvateiksi. He eivät olleet koskaan aiemmin kuulleet termistä, eivätkä olleet osanneet etsiä

omaan tilanteeseensa sopivaa määritelmää kokemuksiensa perusteella. Vasta osallistuessaan tähän tutkimukseen, he saattoivat paikantaa itsellensä sopivan dynaamisen identiteetin ja kontekstin omille erityisille kokemuksilleen ja tuntemuksilleen.

Analyysia tehdessäni huomasin myös, etteivät tutkimukseen osallistuneet tutkittavat olleet suoraan sijoiteltavissa Pollockin ja Van Rekenin (1999) identifikaation tapoihin (kuvio 2), vaan kuten fenomenografiselle tutkimukselle on ominaista, minun piti tutkijana itse luoda aineistosta nousseiden tutkittavien käsitysten pohjalta kuvauskategorioita, jotka ovat yhteneväisiä tutkittavien identifikaation kanssa.

Haastatteluissa nousi esiin tutkittavien hyvän itsetuntemuksen lisäksi voimakas tarve kuulua johonkin. Kuulumisen tunne on hyvin perustavanlaatuinen ja kokonaisvaltainen tunne, jota ihminen tavoittelee, aivan kuten Verkuyten on myös todennut (Verkuyten, 2005, 68). Aineiston analyysin perusteella tutkittavat käsittävät kuulumista monella eri tavalla (em. kuvauskategoriat) kautta. Haastattelujen alussa tutkittavat eivät heti osanneet kertoa, miten he käsittävät omaa kuulumistaan, saati toiseuttaan. Haastattelujen edetessä erilaisia kokemuksia kuitenkin löytyi ja aineiston analyysin myötä tulokset osoittavat, että kuulumista ja toiseutta oli koettu ja jopa pohdittu. Tuloksista on havaittavissa tutkittavien kuulumisen ja toiseuden tunteiden kokemusten jako sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin ja sisäisiin ulkoisiin ristiriitoihin (ks. kuvio 19). Kuulumisen tunteita synnyttivät niin sisäiset kuin ulkoisetkin tekijät. Myös toiseuden tunnetta olivat aiheuttaneet niin sisäiset kuin ulkoisetkin ristiriidat tutkittavien ja ympäristön kanssa. Ympärillä olevilla ihmisillä oli vaikutusta siihen, mihin tutkittavat itsensä sijoittivat sosiaalisissa ja kulttuurisissa konteksteissa, aivan kuten Talib ym. (2002), Yuval-Davis (2006), ja Jylhä (2012) totesivat kappaleessa 2.2.3.

Nämä havainnot ovat verrattavissa Edward T. Hallin (1976) jäävuoriteoriaan, jossa osa kulttuurisista ominaisuuksista jakautuu sisäisiin, näkymättömissä oleviin kulttuurisiin ominaisuuksiin ja osa ulkoisiin, näkyvissä oleviin kulttuurisiin ominaisuuksiin (Hall, 1976; ks. myös Brake ym. 1995¹, Katan 1999 mukaan).

¹ Lukuisista yrityksistä huolimatta en onnistunut löytämään alkuperäislähdettä Brake ym. jäävuorimallista.

Kuvio 19. Kuulumisen ja toiseuden tunteiden jako sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin ja ristiriitoihin.

Kuulumisen tunne	Toiseuden tunne
<ul style="list-style-type: none"> • Sisäiset tekijät <ul style="list-style-type: none"> • Yhteenkuuluvuus • Arvot • Ulkoiset tekijät <ul style="list-style-type: none"> • Samankaltaisuus • Tavat • Kieli 	<ul style="list-style-type: none"> • Sisäiset ristiriidat <ul style="list-style-type: none"> • Ulkopuolisuus • Arvot • Ulkoiset ristiriidat <ul style="list-style-type: none"> • Erilaisuus • Tavat • Ennakkoluulot

Toiseuden tunteen kokemuksista huolimatta tutkimukseen osallistuneet kasvatit ovat mielestään sopeutuneet haasteista huolimatta hyvin takaisin Suomeen ja suomalaiseen kulttuuriin. Lamminmäki-Kärkkäinen (2002) esittää, että kuulumisen tunnetta etsittäessä, oman paikkansa löytäminen tapahtuu toiseuden avaamisella. Kun ihminen tiedostaa omat sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohtansa, on samankaltaisuudet ja erot mahdollista nähdä osallisuutena eri mikrokulttuureissa (vrt. Wengerin 'käytäntöyhteisö'), joka mahdollistaa identiteetin yksilöllisyyden ja kontekstisidonnaisuuden havainnoimisen. Tutkittavien kertomuksissa oli havaittavissa tällainen kyky kohdata toiset ihmiset samalla tavalla kuin itsensäkin. Se on perusta interkulttuuriselle kompetenssille, kuten myös Lamminmäki-Kärkkäinen (2002) toteaa (Lamminmäki-Kärkkäinen, 2002, 80).

Interkulttuurisella kompetenssilla tarkoitetaan potentiaalia kohdata erilaisten ihmisten kanssa heidän taustat, kokemukset ja ajatukset huomioiden niin, että molemmat osapuolet tulevat ymmärretyksi (Jokikokko, 2002, 86-87). Interkulttuurinen kompetenssi on taito nähdä ihminen subjektiivisena eikä vain viiteryhmänsä tyypillisenä edustajana (Lamminmäki-Kärkkäinen, 2002, 80). Tutkimukseen osallistuneet tutkittavat monikulttuurisen identiteetin omaksuneina ihmisinä ovat ymmärtäväisempiä eri kulttuureita kohtaan, kuten tutkittavien kertomuksista käy ilmi (ks. myös Talib ym., 2004, 67). Tässä tutkimuksessa kolmannen kulttuurin kasvattien käsitykset kulttuuristen kokemustensa myötä opituista ominaisuuksista ovat melko yhteneväisiä aiempien tutkimusten kanssa (ks. Jokikokko, 1999; Straffon, 2003; Kim, 2008; Barker & Moore, 2012), jossa tämän erityisen monikulttuurisen taustan omaavat ihmisten interkulttuuriset taidot ovat kehittyneempiä kuin

monokulttuuristen ihmisten. Kolmannen kulttuurin kasvatit ovat läpi lapsuutensa ja nuoruutensa kokeneet interkulttuurisia kohtaamisia ja siten ovat kokemuksiensa myötä päässeet kehittämään taitojaan aivan eri mittasuhteissa kuin monokulttuuriset vertaisensa. He ovat myös joutuneet pohtimaan omaa kulttuurista suhdettaan vähintään kahden eri kulttuurin välillä, joten heidän itsetietoisuutensa on kehittynyt tasolle, joka mahdollistaa ajattelun myös muista kulttuureista tulevien näkökulmista, kuten tutkittavat ilmaisivat kertomuksissaan.

Tutkimukseen osallistuneiden kasvattien kertomuksista nousseista käsityksistä on mahdollista havaita sekä Bennettin (1993) mallin, että Chen ja Starostan (2000) ja Christmas ja Barkerin (2014) listaamia ominaisuuksia interkulttuurisesta kasvusta. Tutkittavat kokivat oppineensa kokemuksistaan hyväksyntää erilaisuutta kohtaan, integroituneensa eli sopeutuneensa ympäristöönsä, omaavansa empatiakykyä eri lähtökodista tulevia kohtaan, kykenevänsä joustamaan niin, että erilaiset kulttuuriset ominaisuudet eivät aiheuta konflikteja itsessä eikä muiden välillä. Christmas ja Barkerin (2000) interkulttuurisen kompetenssin jako interkulttuuriseen sensitiivisyyteen ja kognitiiviseen joustavuuteen yhdessä Jokikokon (2002) interkulttuurisen kompetenssin neljän ulottuvuuden kanssa toimivat hyvänä pohjana luokitella tutkittavien käsityksiä itsestään interkulttuurisena ihmisenä niiden esiintyessä tutkittavien vastauksissa läpi aineiston.

Tutkittavat ilmaisivat käsityksiä omista interkulttuurisista asenteistaan, taidoistaan ja tietoisuudestaan monin eri tavoin. Tutkittavien käsitykset olivat keskenään erilaisia ja he kertoivat erilaisista kokemuksistaan ja tunteistaan erilaisten käsitteiden avulla. Yksi tutkittava koki interkulttuuriseksi asenteeksi erilaisuuden hyväksymisen, toinen taas ihmisten kunnioittamisen. Kulttuurista tietoisuuttaan he määrittivät kertomalla huomioita eroista eri kulttuurien välillä, toiset osoittamalla epäkohtia kulttuurisissa rakenteissa ja toiset kehumalla taas toista kulttuuria toisen kustannuksella. Interkulttuurista taidoista huomattavimmaksi nousi sosiaalinen kehitys, joko kommunikaation tai rohkeuden näkökulmasta. Myös näkökulmanottokyky nousi yhdeksi interkulttuuristen kohtaamisen myötä kehittyneistä taidoista.

Tutkimukseen osallistuneiden tutkittavien interkulttuurisuus toiminnan tasolla oli melko vähäistä tai jopa olematonta. Vain kaksi tutkittavaa koki oman monikulttuurisen taustansa ja kansainväliset kokemuksensa hyödyllisinä tulevaisuuttaan silmällä pitäen ja kertoi niiden vaikuttavan omiin opiskelu- ja uravalintoihin. Monikulttuuriseen avioliittoon syntyneet tutkittavat kokivat taas monikulttuurisuuden niin sisäsyntyisenä, mutta toisaalta

näkymättömänä ominaisuutena arjessaan tänä päivänä, etteivät he osanneet kertoa, miten se vaikuttaisi heidän elämäänsä muulla tavoin kuin monikielisyysen.

Tämän tutkimuksen löydökset vastaavat oletuksia siitä, että kolmannen kulttuurin kasvatit ovat interkulttuurisesti kehittyneempiä kuin monokulttuuriset vertaiset. Löydöksistä ilmenevien käsitysten kuvailun myötä voidaan päätellä, että kolmannen kulttuurin kokemus vaikuttaa positiivisesti ihmisen interkulttuuriseen kompetenssiin, sen kehittäessä erityisesti kasvattien sosiaalisia taitoja ja tietoisuutta erilaisista kulttuureista ja lähtökohdista sekä vaikuttaessa positiivisesti heidän asenteisiin suhtautua uusiin ihmisiin vieraista kulttuureista.

7.2 Pohdintaa tutkimuksesta

Oivallus siitä, etteivät tutkittavat itse käsitä itseään kolmannen kulttuurin kasvatteina oli minulle tutkijana merkittävä hetki. Kuten tämän tutkimuksen aikana olemme oppineet (ks. kappaleet 2.2.2 ja 2.2.3), ihmisen identiteetin muodostumiseen vaikuttaa myös ulkopäin annetut raamit ja määritelmät ja tässä tapauksessa tutkijana olen myös syyllistynyt kyseiseen ilmiöön nimetessäni tutkittavani kolmannen kulttuurin kasvateiksi jo ennen kuin kysyin tutkittavilta itseltään heidän käsitystään heidän identiteeteistään. On kuitenkin selvää, että tutkimukseen osallistuneet tutkittavat täyttävät kolmannen kulttuurin kasvatin määritelmät (ks. kappale 2.2.1) heidän tiedostamattomuudestaan huolimatta.

Kun tehdään fenomenografista tutkimusta, on oletuksena ja tavoitteena löytää aineistosta erilaisia ajattelutapoja yksittäisen tutkittavan ajattelun kuvaamisen sijaan. Tässä tutkimuksessa tutkittavia oli yhteensä neljä ja vaikka heidän kansainväliset kokemuksensa ja monikulttuuriset taustansa sitovat heidän saman erityisen monikulttuurisen ryhmän edustajiksi, on huomattava, että tutkittavat eivät aina ajattele ja käsitä asioita samalla tavoin. Välillä yhdellä tutkittavalla saattoi olla monta toisistaan poikkeavaa käsitystä samasta aiheesta, sillä haastattelukysymyksiin tutkittava vastasi tiedostaen suurimman osan ajatteluprosessistaan, mutta toisaalta, tutkijana saattaa välillä huomata tiedostamattomia merkityksenantoja asioissa, joita tutkittava saattaa itse pitää itsestäänselvyyksinä (ks. Häkkinen, 1996, 47).

Fenomenografinen tutkimus ei pyri näkemään käsityksiä yksilöllisinä ominaisuuksina vaan kuvaamaan tutkittavan ajattelua suhteessa yleisiin ajattelutapoihin. Käyttämällä tässä tutkimuksessa fenomenografista tutkimustapaa on voitu tarjota jäsenneltyä tietoa kolmannen kulttuurin kasvattien käsityksistä erilaisista näkökulmista ja erilaisista tavoista kokea kolmannen kulttuurin kokemus.

Tulokset esittävät, miten erilaisia käsityksiä saman kaltaiset kansainväliset kokemukset ja monikulttuuriset taustat voivat synnyttää ja siten mahdollisesti osoittavat sen, miten eri tavoin kasvatit ajattelevat ja käsittävät identiteettinsä, kokevat identifikaatioprosessin ja hyödyntävät kokemuksiaan kulttuurien välisissä kohtaamisissa. Tässä tutkimuksessa saadut kuvaukset kolmannen kulttuurin kasvatin erilaisista kokemuksista ja niistä syntyneistä käsityksistä voivat auttaa muita ihmisiä ymmärtämään heidän erityistä monikulttuurista ryhmäänsä. Tällaista tietoa voitaisiin hyödyntää esimerkiksi kolmannen kulttuurin kasvattien sekä muiden maahanmuuttajien sopeutumisprosesseissa, opettajankoulutuksessa ja monikulttuurisuuskasvatuksessa.

8 LUOTETTAVUUS JA RAPORTOINTI

Tiesin jo tutkimusaihetta valitessani, että aiheeni voi koskettaa joitakin ihmisiä hyvinkin emotionaalisella tasolla. Sosiaaliset suhteet, kuulumisen ja toiseuden tunne ja erityisesti niihin liittyvät ongelmat, kuten myös identiteettiin vaikuttavat muistot ja tunteet, saattavat olla erityisen herkkiä asioita jakaa varsinkin täysin tuntemattoman kanssa. Käydessäni läpi erilaisia vaihtoehtoja aineistonkeruulle totesin teemahaastattelun soveltuvan tutkimukseeni parhaiten yhdistettynä omaelämäkerrallisen kirjoitelman kanssa. Haastattellessani pidin huolen siitä, että tutkittavat tuntisivat olonsa mahdollisimman mukavaksi ja rentoutuneeksi siinä tilanteessa.

Kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen pidin tarpeellisena tutkimustehtävän kannalta muunnella haastattelukysymyksiä hieman. Lisäsin joidenkin käsiteltävien teemojen alle tarkentavia kysymyksiä, joiden aiheet saattoivat jäädä vähälle huomiolle edellisten haastattelujen perusteella.

Vaikka toistettavuus ei olekaan laadullisen tutkimuksen tärkeimpiä ominaisuuksia, on hyvä ajatella, että tämäkin tutkimus on mahdollista toistaa yhä uudelleen tarvittaessa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, 232). On mahdollista, että samoin menetelmin ja samanlaisten tapausten tutkiminen tuottaisi samansuuntaisia johtopäätelmiä aineiston annista kuin tälläkin kertaa. Fenomenografisessa tutkimuksessa toistettavuus ei kuitenkaan ole tyypillistä (Stubb, 2012, 58).

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena on tutkittavien käsitykset tutkittavasta ilmiöstä, jolloin tulkitsijana ovat tutkittavat itse. Tässä tapauksessa kyse on subjektiivisesta näkökulmasta, joka antaa erilaisen painotuksen johtopäätelmien yleistettävyydelle. Tutkittavien toimiessa aktiivisesti käsitysten tuottajina, voidaan ajatella kyseessä olevan refleksiivinen käytännön näkökulma, jolloin johtopäätelmät ovat syntyneet konstruktiiivisesti yhteisten neuvotteluiden pohjalta. (Huttunen, 2013).

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata tutkittavien henkilökohtaisia käsityksiä kokemuksistaan ja tuntemuksistaan monikulttuurisina ja kansainvälisinä kasvatteina, sen sijaan, että tutkimuksen kohteena olisi pelkkä ilmiö ja sen totuudenmukainen selittäminen. On tärkeää myös ottaa huomioon tutkimustuloksia tarkasteltaessa, että tutkittavien haastatteluissa ilmenneet kertomukset itsestään ja käsityksistään ovat kehittyneet pitkällä aikavälillä, eivätkä juuri sillä hetkellä kuin tutkimuksen keskiössä oleva ilmiö, eli tässä tutkimuksessa paluumuutto, on tapahtunut. Tutkittavien kokemukset Suomeen paluun jälkeen ovat

muokanneet heidän käsityksiään heidän lapsuuden ja nuoruuden kokemuksistaan. Myös yhteiskunnalliset sekä maailman tapahtumat vaikuttavat heidän kertomuksiinsa. Tämän tutkimuksen tavoitteena ei ollut kuitenkaan tutkia tutkittavien käsitysten muutoksia, eikä edes yksittäisen tutkittavan käsityksiä, vaan vaihteluita tutkittavien kertomuksissa ja käsityksissä, kuten fenomenografialle on ominaista.

Tutkimuksen johtopäätelmien myötä on mahdollista ryhtyä pohtimaan yleisesti kolmannen kulttuurin kasvattien olosuhteita heidän palatessaan takaisin kotimaahansa tai liittyessään huomattavasti monokulttuurisempaan yhteisöön, missä he joutuvat käymään läpi prosesseja sopeutuakseen muiden joukkoon.

On selvää, että jokainen kokee omat kansainväliset kokemuksensa ja kotiinpaluunsa yksilöllisesti, jolloin on tarve kuunnella jokaista lasta tai nuorta henkilökohtaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus mitataan sillä, miten tarkasti ja rehellisesti tutkija on onnistunut raportoimaan saadusta aineistosta ja tuloksista (Hirsjärvi ym. 2007, 232). Fenomenografisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan vahvistaa tuomalla näkyväksi tutkimuksen kaikki analyysivaiheet ja analyysistä nousseet johtopäätökset (Stubb, 2012; Åkerlind, 2005).

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat myös tutkimuksen johdonmukaisuus ja raportoinnin todenmukaisuus (Parkkila, Välimäki & Routasalo, 2000, 136-137). Tässä tutkimuksessa on tarkkaan pohdittu tutkimuksen kohteeseen ja tutkimustehtävään sopivaa metodologiaa ja tutkimusstrategiaa, sovitettu aineistonkeruumenetelmät ja -analyysit sopiviksi valitulle tutkimusstrategialle sekä tutkijana sitouduttu hyvään tieteelliseen tutkimuksentekoon ja totuudenmukaiseen raportointiin.

Tutkimukseen osallistuneiden avulla tuotetut aineistot voivat näyttää suuntaa sille, mitä esimerkiksi kasvattajilla ja opettajilla on vastassaan, kun kyseessä on kolmannen kulttuurin kasvatti ja hänen sopeutumiseensa uuteen ympäristöön ja yhteisöön.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Jatkotutkimusta ajatellen, kolmen kulttuurin kasvateissa riittää tutkittavaa. Tämänkin tutkimuksen olisi voinut toteuttaa laajemmin ja syvällisemmin. Fenomenografinen tutkimus on siitä hyvä tutkimusstrategia, koska siinä analysoidaan tutkittavaa tietoa kokonaisuutena, eikä siinä ole tarpeen tarkastella tutkittavia yksilöinä. Tarpeen ei ole myöskään tulkita ja selittää syitä, miksi tutkittavat ajattelevat ja tekevät niin kuin tekevät. Oleellista tutkimukselle on jakaa ne käsitykset, joita tutkittavalla ilmiöstä on. Tämän tutkimuksen tavoitteena on kertoa kokemukset ja niihin liittyvät tunteet niin kuin tutkittavat ne käsittävät ja siten tuoda tietoa heidän kokemuksistaan muille.

Kuten kävi Jokikokolle (2010) hänen tutkimuksissaan, kävi myös minulle: fenomenografiselle tutkimukselle ominainen tutkittavien persoonattomuus ja kasvottomuus toisaalta alkoi syntyä ongelmaksi. Tutkimuksen aikana minulle kehittyi kiinnostus myös ymmärtää, miksi tutkittavat ovat kehittyneet sellaisiksi ajattelijoina ja toimijoina, mitä he nyt ovat (Jokikokko, 2010, 38). Matka interkulttuuriseksi asiantuntijaksi alkaa lapsuudesta ja siihen vaikuttavat monenlaiset elämäkokemukset.

Koulumaailmalle monikulttuurisuus ei ole ilmiönä uusi. Opettajat ja oppilaat tulevat taustoiltaan hyvin erilaisista sosiaalisista ja kulttuurisista lähtökohdista. Kouluissa tapahtuva monikulttuurinen kasvatustavoittelee yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa (Talib, 2002, 37). Suomessa valtakunnallinen opetussuunnitelma takaa kaikille tasavertaiset mahdollisuudet oman äidinkielen ja uskonnon opiskeluun (POPS 2014). Interkulttuurisuuskasvatustavoitteet on kuitenkin vielä peruskoulumaailmassa melko tuntematon käsite. Tällaiselle koulutukselle olisi kuitenkin tarvetta, sillä monikulttuurisuuskasvatustavoitteet ei yksinään pidä sisällään keinoja kohdata erilaisia kulttuureja. On myös opettaja- ja koulukohtaista, miten erilaisia kulttuureja lähestytään opetuksessa. Suomalaisessa opettajankoulutuksessa interkulttuurisuuskasvatustavoitteet on vaihtelevan tasoista ja yliopistosta riippuvaista, joten on yksittäisestä opettajasta tai koulusta kiinni, miten paljon interkulttuuriselle kasvatukselle annetaan huomiota opetustavoitteissa.

Interkulttuurisuus on muutakin kuin kulttuurista tietoa ja tietoisuutta, kuten totesimme kappaleessa 2.2.4. Interkulttuurisuuskasvatustavoitteet tulee pitää sisällään niin asenne-, kuin taitokasvatustakin, joiden avulla opetettavien lasten toiminta muuttuu ja interkulttuurista kasvua tapahtuu. Meidän unohdettava perinteisten sosiaalisten taitojen opettaminen ja siirryttävä kohti kulttuurien kohtaamisissa tarvittavia taitoja, jotka kehittyvät vain

erilaisuutta kohdatessa ja sen hyväksyessä, sen sijaan, että vähättelisimme erilaisuutta tai jopa kieltäisimme sen olemassa olon, kuten Lonka (2018) on myös todennut (Lonka, 2018, 85).

Olemassa on jonkin verran tutkimuksia ja teoksia, jotka pyrkivät toimimaan suunnannäyttäjinä ja oppaina yhä monikulttuurisemmaksi muuttuvassa koulumaailmassa työskenteleville opettajille, kehittäen heidän kulttuurista tietoisuuttaan ja interkulttuurista osaamistaan (ks. Zeichner, 1996; Räsänen, Jokikokko, Järvelä & Lamminmäki-Kärkkäinen, 2002; Talib ym., 2004; Lamberg, 2008).

Maahanmuuttajien sopeutumisesta, niin sosiologian, kuin psykologiankin näkökulmasta on tehty tutkimuksia, jotka antavat osviittaa siitä, minkälaisia prosesseja ihminen käy läpi muuttaessaan kulttuurista toiseen (ks. esim. Talib, 2000; Talib 2002 ja Talib ym., 2004; Tervonen, 2004; Christmas & Barker, 2014). Vähäiseksi jää kuitenkin kolmannen kulttuurin kasvattien osuus interkulttuurisessa tutkimuksessa, vaikka ilmiö on yhä yleisempi tässä alati kasvavassa, globaalissa, liikkuvassa maailmassamme. Kolmannen kulttuurin kasvatit voidaan pitää asiantuntijoita kulttuurien välisissä kohtaamisissa ja sitä tulisi hyödyntää enemmän interkulttuurisessa koulutuksen kehittämisessä.

10 LÄHTEET

- Barker, G., G. & Moore, A., M. (2012) *Confused or Multicultural: Third Culture individuals' cultural identity*. International Journal of Intercultural Relations. 36 (4). 553-562.
- Bauman, Z. (!996) *From pilgrim to tourist. A short history of identity*. Teoksessa Hall. S & du Gay, P. (toim.) *Questions of cultural identity*. London: Sage publications.
- Bruner, J. (2009). *Culture, mind and education*. Knud, I. (toim.) Teoksessa *Contemporary Theories of Learning*. London: New York: Routledge.
- Chen, G. M., & Starosta, W. J. (2000). *The development and validation of the intercultural sensitivity scale*. Human communication. 3, 1-15.
- Christmas, C. N., & Barker, G. G. (2014). *The immigrant experience: Differences in acculturation, intercultural sensitivity, and cognitive flexibility between the first and second generation of Latino immigrants*. Journal of International and Intercultural Communication, 7(3), 238-257.
- Dervin, F. (2012) *Cultural Identity, representation and othering*. Jackson, J. (toim.) Teoksessa *The Routledge Handbook of Language and Intercultural Communication*. Routledge
- Eskola, J. & Vastamäki, J. (2001) *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hall, E. T. (1981) *Beyond Culture*. Garden City (NY): Doubleday
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Huttunen, R. (2013). *Laadullisen tutkimuksen luotettavuus*. <http://users.utu.fi/rakahu/luotettavuus.ppt?viewType=Print&viewClass=Print>
Viitattu 26.7.2018
- Häkkinen, K. (1996). *Fenomenografisen tutkimuksen juuria metsästäessä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.

- Jokikokko, K. (2002). *Interkulttuurinen kompetenssi apuna kulttuurien kohdatessa*. Räsänen, R., Jokikokko, K., Järvelä, M-L. & Lamminmäki-Kärkkäinen, T. (toim.) Teoksessa *Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö.
- Jylhä, A. (2012). *Kuulumisen kokemus. Maahanmuuttajien sosiaalisen kiinnittymisen mahdollisuudet ja esteet*. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.
- Katan, D. (1999) *Translating cultures: An introduction for translators, interpreters and mediators*. Manchester: St. Jerome.
- Kim, Y., Y. (2008) *Intercultural personhood: Globalization and a way of being*. International Journal on Intercultural Relations. 32 (4). 359-368.
- Lamminmäki-Kärkkäinen, T. (2002) *Identiteetin kulttuuriprofiili ja toiseuden purkaminen*. Räsänen, R., Jokikokko, K., Järvelä, M-L. & Lamminmäki-Kärkkäinen, T. (toim.) Teoksessa *Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö.
- Lamberg, T. (2008). *Opettajana monikulttuurisessa ympäristössä -- Brisbanen Suomikoulun toiminnan käynnistäminen*. Opettajankoulutuksen kehittämishanke. Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu.
- Lepola, O. (2000). *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Lonka, K. (2018) *Phenomenal learning from Finland*. Helsinki: Edita.
- Marton, F. (1998). *Phenomenography. A Research Approach to Investigating Different Understandings of Reality*. Qualitative Research in Education: Focus and Methods, 21, 143-161.
- Marttinen, A-C. (1992). *Matkalaukkukasvatit*. Helsinki: Kirjaneliö.
- Moore, A. M., & Barker, G. G. (2012). *Confused or multicultural: Third culture individuals' cultural identity*. International Journal of Intercultural Relations, 36(4), 553-562.

- Niikko, A. (2003). *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Nykänen, J. (2015) *Kolmannen kulttuurin kasvatit. Sopeutuminen vertaisryhmään identifikaation ja sosiaalisen kompetenssin näkökulmasta*. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto.
- Parkkila, M. & Välimäki, M. & Routasalo, P. Teoksessa Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Pollock, D. C. (1998). *Being a Third-culture Kid: A Profile*. Teoksessa Bowers, J. M. (toim.) *Raising resilient MKs: Resources for Caregivers, Parents, and Teachers*. Association of Christian Schools International. Colorado Springs, CO, 1998
- Pollock, D. C., & Van Reken, R. E. (2001). *Third culture kids: The experience of growing up among worlds*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- POP = Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Rapo, M. (2011). *Kuka on maahanmuuttaja?* Tieto & Trendit 1/2011. http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_003.html?s=0 Viitattu 7.10.2014.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV –Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto (ylläpitäjä ja tuottaja). <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus> Viitattu 9.12.2014.
- Soy, S., K. (1997). *The case study as a research method*. Unpublished paper, University of Texas at Austin <https://www.ischool.utexas.edu/~ssoy/usesusers/1391d1b.html>
- Straffon, D., A. (2003) *Assessing the intercultural sensitivity of high school students attending an international school*. International Journal on Intercultural Relations. 27(4), 487-501.
- Stubb, J. (2012) *Becoming a scholar: The dynamic interaction between the doctoral student and the scholarly community*. Helsingin yliopisto.
- Syrjälä, L. (2001) *Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa*. Teoksessa Aaltola, J., Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Säljö, R. (2004). *Oppimisen käytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma*. Helsinki: WSOY

- Talib, T. (1999) *Toiseuden kohtaaminen koulussa. Opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaista*. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.
- Talib, T. (2002). *Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus*. Helsinki: Kirjapaja Oy
- Talib, T., Löfström, J. & Meri, M. (2004) *Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajille*. Helsinki: WSOY
- Tervonen, J. (2004) *Lähden siis iloisin, mutta samalla haikein ja surullisin mielin takaisin ”kotiin” – Suomeen paluuprosessi matkalaukkulasten kokemana*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.
- Tikka, I. (2004). *Suomalainen kasvatti maailmalla. Kolmannen kulttuurin kasvatit*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Tilastokeskus 2013 = Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike [verkojulkaisu]. ISSN=1797-6766. 2013. Helsinki: Tilastokeskus
http://www.stat.fi/til/muutl/2013/muutl_2013_2014-04-29_tie_001_fi.html Viitattu: 7.10.2014.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 11., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Verkuyten, M., (2005). *The Social Psychology of Ethnic Identity*. Hove: Psychology Press
- Vygotsky, L. S. (1978) *Mind in Society. The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.
- Wenger, E. (2009). *A Social theory of learning*. Knud, I. (toim.) Teoksessa *Contemporary Theories of Learning*. London: New York: Routledge.
- Yuval-Davis, N., Kannabiran, K. & Vieten, U. (2006) *Introduction: Situating contemporary politics of belonging*. Teoksessa Yuval-Davis, N., Kannabiran, K. & Vieten, U. (toim.) *The Situated Politics of Belonging*. Lontoo: Sage
- Zeichner, K. (1996). *Educating Teachers for Cultural Diversity*. Teoksessa Zeichner, K., Melnick, S. & Gomez, M., L. (toim.) *Currents of Reform in Preservice Teacher Education*. New York: Teacher's college press.
- Åkerlind, G. S. (2005) *Academic growth and development – How do university academics experience it?* Higher Education. 50(1), 1-32.

11 LIITTEET

LIITE 1 Teemahaastattelu

- Kuinka monessa maassa olet asunut tähän mennessä?
- Kuinka monta vuotta olet yhteensä asunut Suomen ulkopuolella?
- Entä Suomessa?
- Koetko ulkomailla asumisesi vaikuttavat sinuun ihmisenä, persoonana?
- Pidätkö itseäsi suomalaisena vai jonakin muuna, esimerkiksi maailmankansalaisena?
- Oletko ennen tätä tutkimusta kuullut termistä Kolmannen kulttuurin kasvatti?
- Pidätkö itseäsi yhtenä Kolmannen kulttuurin kasvateista?
- Minkälaisia ajatuksia sinun erilaiset kansainväliset elämäkokemuksesi sinussa herättävät?
- Koetko kansainvälisyytesi olevan yksi osa minuuttasi?
- Koetko, että sinun on helpompi tutustua uusiin ihmisiin, koska olet joutunut aloittamaan alusta ystävyssuhteissasi eri paikoissa asuessasi?
- Tuntuuko sinusta, että joudut näkemään paljon vaivaa luodessasi tutustuessasi uusiin ihmisiin?
- Hakeudutko ennemmin sellaiseen seuraan, jossa on samanlaisia kansainvälisiä kokemuksia ja ajatuksia kuin sinulla?
- Onko sinun helpompi ystävystyä muiden ulkomailla asuneiden suomalaisten tai ulkomaalaisten kanssa kuin suomalaisten?
- Miten kuvailisit sopeutumistasi suomalaiseen kulttuuriin ja suomalaisten joukkoon?
- Tunnetko joskus olosi irralliseksi tai jopa ulkopuoliseksi suomalaisten ystäviesi kanssa? Oletko koskaan ollut yksinäinen?
- Onko sinua koskaan syrjitty tai jopa kiusattu? Tiedätkö mistä se johtuu?
- Uskotko kansainvälisen menneisyytesi vaikuttavan asiaan?

LIITE 2 Omaelämäkerrallinen kirjoitelma

Kolmannen kulttuurin kasvatin sopeutuminen vertaisryhmään

Muistele elämäsi kulkua, kerro konkreettisista tapahtumista ja kokemuksistasi sekä merkittävistä käännekohdistasi elämässäsi kansainvälisen historiasi ja ystävyysuhteittesi näkökulmasta.

Kuinka päädyit sinne missä nyt olet ja mitä nyt teet? Miten monikulttuurinen taustasi ja kokemuksesi ulkomailla asumisesta ovat muokanneet sinua ihmisenä? Miltä tuntui palata takaisin Suomeen?

Kerro koulunkäynnistäsi ikävuosina 6-18v. Olivatko kouluympäristösi kansainvälisiä? Vaikuttivatko monikulttuurinen taustasi ja kansainväliset kokemukset kaveri- ja ystävyysuhteisiisi? Millaisia ystäviä sinulla on ollut elämäsi aikana? Mitkä asiat ovat mahdollisesti vaikuttaneet ystävystymiseesi juuri niiden ihmisten kanssa?

Sinun ei tarvitse muistaa tarkkoja päivämääriä tai mainita kaupunkeja ja nimiä kertomuksessasi. Kirjoitelma saa olla niin pitkä kuin ajatuksia riittää. Kirjoituskieli voi olla myös englanti.